

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

2008 FİNANS KRİZİNİN
TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİSİ

Mehmet Sadık AYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞLETME ANABİLİM DALI

İŞLETME PROGRAMI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL

İSTANBUL, Haziran 2019

T.C.

İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

2008 FİNANS KRİZİNİN

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNE ETKİSİ

Mehmet Sadık AYAR

162001045

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞLETME ANABİLİM DALI

İŞLETME PROGRAMI

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih :

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL

İstanbul Okan Üniversitesi

Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Abdülkadir Tuna

İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bülent Günceler

İstanbul Okan Üniversitesi





İSTANBUL, Haziran 2019

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

2008 FİNANS KRİZİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Mehmet Sadık AYAR

162001045

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL

İSTANBUL Haziran 2019

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	1
ÖZET	4
ABSTRACT.....	5
KISALTMALAR.....	6
TABLO LİSTESİ	8
1.1. Krizlerin Tanımı.....	10
1.1.1. Krizin Özellikleri.....	11
1.2.Kriz Çeşitleri.....	12
1.2.1. Para Krizleri	12
1.2.2. Bankacılık Krizleri	12
1.2.3. Dış Borç Krizleri	13
1.3. ULUSLARASI FİNANSAL KRİZLER	13
1.4. TÜRKİYE KRİZLERİ.....	14
1.4.1. 1994 Krizi.....	14
1.4.2. 2001 Krizi.....	15
2.1. 2008 FİNANS KRİZİ	16
2.2. 2008 FİNANS KRİZİNİN SEBEPLERİ	17

2.2.1 ÖZENSİZ KREDİLER – LİKİDİTE BOLLUĞU	17
2.2.2. MENKUL KIYMETLEŞTİRME	17
2.2.3. DERECELENDİRME KURULUŞLARI	18
2.2.4. DÜZENLEYİCİ VE DENETLEYİCİ KURUMLAR	19
2.3. 2008 FİNANS KRİZİNİN SONUÇLARI	19
2.3.1. KONUT FİYATLARINDAKİ DÜŞÜŞLER	19
2.3.2. BÜYÜME ORANLARINDAKİ DÜŞÜŞLER	21
2.3.3. İŞSİZLİK ORANLARINDAKİ ARTIŞ	21
2.3.4. ENFLASYONİST ETKİ.....	22
2.3.5. MÜDAHALECI YAKLAŞIMLAR.....	23
2.4. 2008 KRİZİ SONUÇ	24
3.1.2007 Krizi Öncesindeki Krizlere Kısa Bir Bakış.....	26
3.2.Piyasalar Üzerine Etkileri	26
3.3.Mevcut İktidarın Kriz Sürecindeki Tepkileri – Sermayedar Talepleri.....	27
3.4.1990’ların Sonrası Bankacılık Sektörü Değişimi	28
3.5.2007 Krizinin Makro Ölçekte Türkiye Ekonomisine Etkisi.....	30
3.5.1.Büyüme Rakamları	30
3.5.2.İşsizlik Rakamları	30
3.5.4.Yabancı Para Cinsinden Varlıklar ve Yükümlülükler	33
3.5.5.Kamu Kesimi Net Borç Stoku.....	34
3.5.6.Ticari Güven İndeksi	35
3.6.Türkiye Etkileri Sonuç.....	36
4.1. Kriz Zamanı Türkiye’de Bankacılık Sektörü.....	37

4.1.1. Toplam Banka ve Şube Sayısı.....	37
4.1.2.Çalışan Sayıları.....	38
4.1.3.Bilanço Büyüklüğü.....	40
4.1.4. Sektörel Paylar.....	42
4.1.5. Aktiflerin Yapısı.....	43
4.1.6. Pasiflerin Yapısı.....	45
4.1.7. Özkaynaklar.....	46
4.1.8. Gelir-gider Durumu.....	49
4.1.9. Kredi Kartı ve ATM Sayısı.....	50
5.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tarafından Alınan Önlemler.....	51
5.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nda Alınan Önlemler.....	52
5.3. Mevcut Hükümet Tarafından Alınan Önlemler.....	53
Kaynakça.....	58
Özgeçmiş.....	60

ÖZET

2008 FİNANS KRİZİNİN TÜRKİYE'DEKİ BANKACILIK SEKTÖR

ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Finans sektörü 2001 IMF reçetesiyle bankacılık sektörünü güçlendiren Türkiye, finans olarak etkilenmese bile Avrupa'da meydana gelen ekonomik daralmadan ve sıcak para akışının azalmasından dolayı reel sektör olarak çok etkilenmiştir. Bu krize karşı verilen cevaplar, alınan önlemler ve bankacılık sektörünün bu durumda ne tepki verdiği seçilecek bankacılık sektör rasyolarının incelenmesi sonucu belirlenmeye çalışılacaktır. Bu tez dışsal bir olumsuz ekonomik şokun bankacılık sektörünü nasıl etkilediğini inceleyerek krizin finans sektörü üzerindeki etkilerini ortaya koyacaktır.

Anahtar kelimeler: 2008 finans krizi, krizin dünya etkileri, krizin Türkiye etkileri, krizin Türkiye'deki bankalara etkileri, bankaların krize tepkisi

SUMMARY

THE EFFECT OF 2008 GLOBAL ECONOMIC CRYISIS ON TURKISH BANKING SYSTEM

Financial sector 2001 Turkey, which strengthened the banking sector with the IMF prescription, was very influenced by the economic recession in Europe and the decrease in the flow of hot money, even though it was not influenced by finance. The answer will be to try to determine the outcome of the examination of the answers given, the precautions taken and the responses of the banking sector whom the banking sector reacts in this case. This thesis examines how an external negative economic shock affects the banking sector and reveals the real effects of the crisis.

Key words: 2008 financial crisis, world effects of crisis, Turkey effects of crisis, effects of crisis on banks in Turkey, crime response of banks

KISALTMALAR

- IMF** : Internatinal Monetary Fund
- ABD** : Amerika Birleşik Devletleri
- GSYİH** : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
- FED** : Federal Reserve
- İMKB** : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
- TUSKON** : Türkiye İşadamları ve Sanayiciler Konfederasyonu
- TİM** : Türkiye İhracatçılar Meclisi
- TOBB** : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
- AKP** : Adalet ve Kalkınma Partisi
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu
- TEPAV** : Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
- TCMB** : Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
- TBB** : Türkiye Bankalar Birliği
- BDDK** : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
- ATM** : Automatic Teller Machine

TL : Türk Lirası



TABLO LİSTESİ

SAYFA NO

Tablo 2.1. ABD Konut Fiyat Endeksi.....	20
Tablo 2.2. GSYH Büyümesi.....	20
Tablo 2.3. İşsizlik Oranları.....	22
Tablo 2.4. Enflasyon Oranları.....	22
Tablo 2.5. Alınan Önlemler.....	23
Tablo 3.1. Büyüme Rakamları.....	30
Tablo 3.2. İşsizlik Artışı.....	31
Tablo 3.3. Türkiye’de Hedeflenen ve Gerçekleşen Enflasyon Oranları.....	32
Tablo 3.4. Firmaların Yabancı Para Varlık ve Yükümlülükleri	33
Tablo 3.5. Kamu Kesimi Net Borç Stokunun GSYİH Oranı.....	34
Tablo 3.6. Ticari Güven Endeksi Verilerinin Kıyaslanması.....	35
Tablo 4.1. Banka Sayıları.....	37
Tablo 4.2. Banka ve Şube Sayıları.....	38

Tablo 4.3. Bankacılık Sektöründe Çalışan Personel Sayıları.....	39
Tablo 4.4. Banka Başına Ortalama Şube ve Personel Sayıları.....	39
Tablo 4.5. Şube ve Personel Sayısı Değişimi Grafiği.....	40
Tablo 4.6. Bankaların Toplam Aktifleri ve GSYİH'ya Oranı.....	40
Tablo 4.7. Önemli Bilanço Kalemleri Değişimi.....	41
Tablo 4.8. Toplam Aktifler ve Değişimi.....	42
Tablo 4.9. Farklı Bankacılık Alanlarının Sektördeki Payı.....	43
Tablo 4.10. Aktifler ve Dolar Karşılıkları.....	44
Tablo 4.11. Önemli Bilanço Kalemlerindeki Değişim.....	44
Tablo 4.12. Verilen Kredilerin Dağılımı.....	45
Tablo 4.13. Pasiflerin Yapısı.....	46
Tablo 4.14. Özkaynak Durumları ve Toplam Aktiflere Oranı.....	47
Tablo 4.15. Sermaye Yeterliliği ve Özkaynak Yapısı.....	47
Tablo 4.16. Dönem Net Kar-Zarar Tablosu.....	48
Tablo 4.17. Aktif ve Özkaynak Karlılığı.....	48
Tablo 4.18. ATM ve Kart Adetleri.....	49
Tablo 6.1. Finans Sektörü Karlılık Rakamları.....	54
Tablo 6.2. Bankacılık Gelir – Gider Rakamları.....	55

1. EKONOMİK KRİZLER

1.1. Krizlerin Tanımı

Kavramsal olarak krizin birçok tanımı yapılmakla birlikte bunların üzerinde net bir uzlaşma olduğu görülememektedir. Yapılan tanımlar incelendiğinde ise karşımıza bu olayın değişkenlerinin basit olmadığı ve dönemine ve koşullarına göre farklılık gösterdiği konusunda bir uzlaşma sağlanmıştır.

Kriz kelimesi Yunancadan gelen ‘krinein’ sözcüğünden türetilerek bugüne ulaşmıştır. Finansal olarak bakıldığında finans krizlerini betimlerken kriz oluşum sürecinin temelinde finans kurum ve kuruluşlarının varlıklarının büyük bir bölümünü kaybetmesi yatmaktadır (Harles P. Kindleberger & Robert Aliber, 2000).

Oxford sözlüğünün kriz için yaptığı tanımlamaya bakıldığı zaman ‘daha iyi ya da daha kötüye gitmek için dönük noktası’ yazıldığı görülmektedir. Türk Dil Kurumu’nun Türkçe sözlüğü ise kriz sözcüğünü tanımlarken ‘sonucu tehlikeli olabilecek durum olarak ifade etmiştir.

Krizler çıkış merkezine göre kamu, özel veya bankacılık sektörleri dengesizlikleri ve bu dengesizliğin yarattığı finansman vadesine göre borç ödeyememe yahut likidite krizi şeklinde sınıflanabilmektedir (IMF, 2002)

Etimolojik kökeni Yunanca ‘krisis’ kelimesine dayanan kriz kavramı özellikle tıp biliminde çok yaygın olarak kullanılmakta ve aniden ortaya çıkan bir hastalık belirtisi olarak anlaşılmaktadır (Karabıçak, 2010: 252).

Ekonomi bilimindeki kriz ise, önceden bilinmeyen ve öngörülemeyen bazı gelişmelerin makro düzeyde ‘devlet’ ve mikro düzeyde ‘işletmeleri’ ciddi olarak etkileyebilecek sonuçlar ortaya çıkarması şeklinde tanımlanabilir (Aktan ve Sen, 2001). Ekonomi biliminde kriz diğer bir ifadeyle, beklenmedik bir sosyal, ekonomik ve psikolojik gelişme karşısında normal işleyişin bozulması, çözüm yollarının yetersiz kalması durumu olup üretim ve tüketim arasındaki dengesizliğe veya ekonominin reel kesimi ile finansal kesimi arasındaki dengesizliğe bağlı olarak meydana gelen bir istikrarsızlık olarak da tanımlanmaktadır (Altuğ, 1994).

Krizin farklı şekillerde tanımından sonra 2008 finans krizinin neden-sonuç bağlamında incelemeye başlayabiliriz. Tezin amacının 2008 mali krizinin Türk bankacılık sektörüne olan etkileri olması bu krizin öncelikli olarak anlaşılmasını zorunlu kılıyor.

Kernisky’ye bakıldığında krizi beklenilmeyen ve önceden hissedilemeyen, sonuçları kontrol edilemez yahut değiştirilemez durum olarak tanımlamıştır. Krizin aynı zamanda örgütsel işleyiş için tehdit oluşturan beklenmeyen bir gelişme olduğunu ve örgütün gerekli cevabı verememesi durumu olduğu söylemektedir.

1.1.1. Krizin Özellikleri

Krizin özelliklerini maddeler halinde sıralayacak olursak;

- Örgütün yapısını ve bazı durumlarda varlığını tehdit eder,
- Örgütün önlem alma ve öngörü sistemlerini tesirsiz bırakır,
- Zamanında ve aciliyet teşkil eden müdahale gerektirir,
- Öngörülemeyen ve aniden meydana gelen değişiklikler sonucu ortaya çıkar,
- Karar vericiler üzerinde yoğun baskılar oluşmasına sebep olur,
- Panik ortamı oluşturur,
- Kontrol edilmesi zordur,
- Örgüt açısından bir dönüm noktası teşkil eder,
- Örgütün imajına ve fonksiyonel araçlarını tehdit eder.

1.2.Kriz Çeşitleri

Finansal krizleri 3 ana grupta ele almak mümkündür. Bunlar;

- Para Krizleri,
- Bankacılık Krizleri,
- Dış borç krizleri

Bu krizler 3 ana grupta ele alınması bu krizlerin keskin bir ayrıma sahip olduğunu göstermemektedir. Çünkü krizler birbirleriyle bağlantılı olarak çıkmaktadır.

1.2.1. Para Krizleri

Döviz kuru sisteminden kaynaklı ortaya çıkan bu krizler, piyasa aktörlerinin ani talep değişimleri sonucu ülkenin para biriminden yabancı para birimlerine bir kayış olması ve merkez bankasının hali hazırdaki döviz rezervlerinin bu talebi karşılayamaması sonucu oluşur.

Para krizlerinin sebepleri ülke sınırlarında aktif olan piyasanın zayıflayarak çökmesi, yabancı para cinsinden borçların kısa vadede artış göstermesi, kurdaki ani yükseliş ve bunun sonucunda cari hesaplarda meydana gelen açıklar olarak kendini gösterebilir(Milesi-Ferreti and Razin,2000; 286).

1.2.2. Bankacılık Krizleri

Bu krizler bankacılık sektörü merkezli oluşan krizlerdir. Bankaların borçlarını ödeyemeyecek durumda olması yahut verdiği kredilerin tedariginde zorluk yaşamaya başlaması sonucu oluşan krizlerdir. Bu durum sonucunda bankalar borçlarını erteleme yahut yapılandırma yoluna giderler. Hükümetten destek alma yahut iflas erteleme de bu durumdan çıkmak için bankaların kullandığı yöntemlerden olabilir(IMF, 2002;6).

Banka krizleri para krizlerinden farklı olarak oldukça büyük etkilere sahip olabilirler. Mevcut sistemin vazgeçilmez ve en önemli aktörü olan bankacılık sektöründe meydana gelen krizler dinamo etkisiyle bütün ekonomiye yayılır. 1970'den 1990'a kadar para krizleri ağırlıktaiken 1980'ler sonrasında ise bankacılık krizlerinin arttığı gözlemlenmiştir(Yay, 2001;1237).

Bazı araştırmacılar global anlamda büyük sonuçlar doğuran bankacılık merkezli krizleri üç nedene bağlamaktadır. Bunlar makro ölçekteki bozukluklar, mikro ölçekteki bozukluklar ve kamu etkisiyle oluşan krizlerdir. Bu krizler sonucu bankacılık sektörü güven endeksi düşer ve insanlar mevduatlarını çekmek isterler. Bu likiditeye sahip olmayan bankalar birer birer iflas etme durumuyla karşı karşıya kalır. Birkaç bankanın krizde olması 'bankacılık krizi var' demek için yeterli değildir. Sektördeki payı ve diğer sektörlerle ilişkisi krizin ekonomiye yansımada bir gösterge olacaktır (Aktaran, Williamson and Mahar, 1998;55).

1.2.3. Dış Borç Krizleri

Yurtdışı menşeli borçların, borçlu tarafından ödenememesi, bunun üzerine dış sermaye sağlama konusunda yetersiz kalınması ve borç verenin borçları tahsil etme yoluna gitmesi sonucunda ortaya çıkan krizlerdir. Bu krizler kamu ve özel sektör borçları oluşturabilir. Kamu sektöründeki borçların ödenim ödenemeyeceği belirsizliği ise piyasaya güvensizlik yaratıp piyasada likidite ve dolayısıyla para sıkıntısından kaynaklanan resesyon veya krize yol açabilir (IMF,2002)

1.3. ULUSLARASI FİNANSAL KRİZLER

Finansal krizler aslında rutin olarak ortaya çıkmaktadırlar. Bunların ekonomik sebepleri olmakla beraber siyasi sebepler de bu krizlerin sebebi olabilir. Siyasi krizlere örnek olarak 68 Çekoslovakya, 1962 Küba Füze Krizi ve 1980 Macaristan ayaklanması verilebilir. 92 Avrupa döviz sisteminde yaşanan zorluk, 94 Meksika, 98 Rusya, 99 Brezilya, 2000-2001 Türkiye ve Arjantin krizleri de başlıca ekonomik krizler olmuştur (Özkan, 2008)

Herhangi bir ülkedeki kriz dünya ticaretindeki ağırlığına paralel olarak domino etkisiyle küresel ekonomiye yayılma eğiliminde olur. Bu krizlerin ana sebepleri arasında bir takım finansal kuruluş yahut varlıkların aşırı bir şekilde varlıklarının büyük bölümünü kaybetmesi yer almaktadır (Kindleberger and Aliber, 2000)

1.4. TÜRKİYE KRİZLERİ

Türkiye’de yaşanan başlıca 2 kriz olmuştur. Bu krizler 94 ve 2001 krizidir. Bu krizlerdeki ana sebeplerden biri dışa açık uygulanan politikalar olmuştur(Karabıçak, 2010) IMF’e 1990 yılında yapılan Türk Lirasının dönüştürülebilir olması için yapılan başvuru Türk Lirasında aşırı yükselişi beraberinde getirmiştir. Buna ek olarak finansal liberalizasyon 1990 yılında ödemeler dengesini bozmuş ve cari açık artmıştır (Özdemir, 2007)

1.4.1. 1994 Krizi

Kamu borçlanmasının artışı, kamunun ödediği faiz oranlarını ve faiz ödemelerini artırmıştır. Uygulanan yanlış politikalar beraberinde krizin kapısını aralamıştır. 1994 yılının Ocak ayında 19.000 TL olan 1 Dolar, aynı yılın Nisan ayında 38.000 TL olmuştur(Karabıçak, 2010)

Döviz kurunun düzelmemesi hazineyi borçlanamaz konuma getirmiş ve kredibilitenin düşüşü Türkiye’yi 1994 yılının 5 Nisan’ında Ekonomik İstikrar Programı’nı uygulamaya itmiştir. Bu önlemler gayri safi milli hasılanın düşmesine, faiz ve enflasyon artışına sebep olmuştur. Bu durumda Merkez Bankası’nın para arzını sürdürmesi, para politikası araçlarını kullanmaması ve kullanılan kredilerde yüksek faiz istenmesi etkili olmuştur. 5 Nisan kararları geçmişte alınan yanlış kararların devamı olarak düzenlenmiş olmasından mütevellit başarısız bir program olarak tanımlanmıştır(Ertekün ve Baştürk, 2005)

1.4.2. 2001 Krizi

1999 yılında IMF ile imzalanan stand-by anlaşması gereği sabit döviz kuru sistemine geçen Türkiye bu anlaşmayla, artışı kontrol olacak döviz kuruyla devam edecek ve daha sonra döviz kurunda dalgalı rejime geçecektir. Ancak bu süreçte Türkiye’de ağır bir likidite sorunu yaşanmıştır (Özdemir, 2007)

Uygulanan politika gereği faiz oranları negatif yönelime girmiş ancak buna paralel olarak yatırımlarda bir artış meydana gelmemiş, halkın tüketim talebi büyük oranda artmıştır. Yatırımlar ile tüketimin ters oranlara sahip olması da ithalatı ve bunun sonucu olarak cari açık artmıştır. Oluşan bu durum krizin temelini hazırlamıştır. Bunu engelleyecek adımların zamanında atılmaması ve siyasi belirsizlik krizin gelişiminin engellenememesini sağlamıştır (Karabıçak, 2010)

Türkiye, 2001 yılında bankacılık sektöründe ve döviz kurundaki kriz sonucu reel sektörün derinden etkilendiği bir krize girmiştir. Bu kriz ekonomik politikaların ve reformların yeniden gözden geçirilmesine ve işsizlikte büyük artışlara sebep olmuştur (Kibritçioğlu, 2010)

2.2008 FİNANS KRİZİ

2.1. 2008 FİNANS KRİZİ

2007 ortalarında ABD konut piyasasında başlayan sorunlar giderek büyümüş ve gelişmiş ekonomilerden gelişmekte olan ülkelere de sirayet ederek küresel bir boyut kazanmıştır (Alantar, 2008). Krizin global çapta bir etkiye sahip olmasının en önemli sebeplerinden biri şüphesiz ki dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD’de başlamış olmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri’nde 2007 yazında meydana gelen finansal piyasalardaki sorunlar Eylül 2008’de küresel bir krize dönüşmüştür. Kredi piyasalarında işlemler durmuş, borsalar çökmüş ve bir çok firmanın ödeme gücüne düşmesi tüm uluslararası finans piyasalarını tehdit eder hale gelmiştir. (Erdönmez, 2009)□

ABD’deki bankalar, ekonomiyi inşaat sektörü aracılığı ile canlandırmak için, ödeme gücü ve kredibilitesi görece düşük riskli kişi ve kurumlara, subprime mortgage kredileri vererek, yüksek riskli kredilerin boyutunu 1.5 trilyon dolara yükseltmişlerdir. Daha sonra bankalar bu kredileri daha fazla kredi vermek için likiditeye dönüştürmek adına tahvil haline getirip başka yatırım bankalarına satmışlardır (Susam, 2009). Bu riskli krediler ABD'nin karmaşık finans sisteminden dolayı ekonomide bir domino etkisi yaratmıştır. Bu karmaşık sistemin iki önemli oyuncusu Freddie Mac ve Fannie Mae devlet kontrolüne geçmiş, dünyanın en büyük yatırım firmalarından Lehmann Brothers iflasını açıklamış, ABD'nin en büyük sigorta şirketi AIG büyük miktarda kredi sonucu kurtarılmış ve Merrill Lynch, Bank of America'ya satılmıştır. Kriz daha sonra dünya çapında bir etkiye ulaşmış ve milyarlarca dolarlık kurtarma paketleri oluşturulmak zorunda kalınmıştır. Ayrıca bu kurtarma paketleri dünya ekonomilerinin liberal

ekonomik anlayıştan uzak müdahaleci bir politika izlediğini göstermektedir (Alantar, 2008).

2.2. 2008 FİNANS KRİZİNİN SEBEPLERİ

2.2.1 ÖZENSİZ KREDİLER – LİKİDİTE BOLLUĞU

2000'li yılların başından 2006 yılına kadar geçen süreçte piyasada likidite sürekli artmıştır. Bankalar için en büyük mücadele bu likiditenin karlı bir şekilde kullanılması olmuştur. Bunun için verilen düşük faizli krediler özensiz bir şekilde seçilmiş ve kaçınılmaz olarak kredilerin geri ödenmesinde sorunlar başlamıştır (Alantar, 2008).

Nitekim Amerika'da hane halklarının kredi piyasalarından ve finansal olmayan kuruluşlardan borçlanmalarının GSYİH'e oranı 1994-2007 yılları arasında yüzde 118'den yüzde 173'e yükselmiştir. Hane halklarının kredi borçları 2000 yılından itibaren adeta sıçrama yapmış ve 2000-2007 yılları arasında harcanabilir kişisel gelirin yüzde 98'inden yüzde 136'sına yükselmiştir. Aynı dönemde bu oran İngiltere'de yüzde 120'den yüzde 180'e, Euro bölgesinde ise yüzde 71'den yüzde 91'e çıkmıştır (Erdönmez, 2009)

Bu durum piyasada likiditeyi azaltmış, konut fiyatlarını düşürmüş ve konut piyasasında durgunluğa yol açmıştır. Bu kredilerin birbirine entegre finans sisteminin bir parçası olmasından ötürü bu etki çok geçmeden diğer finans sektörlerini de etkisi altına almıştır (Alantar, 2008).

FED'in art arda faiz artırması, kredi faizlerinin yükselmesi gayrimenkul piyasasında durgunluğa yol açmıştır. Bu durgunluk değişken oranlı kredi alanları ve konut fiyatındaki artışa güvenen yatırımcıları zor duruma sokmuştur (Susam, 2009).

2.2.2. MENKUL KIYMETLEŞTİRME

Yukarıda krizin oluşmasında ABD'nin karmaşık finans yapısı ve araçlarından bahsetmiştik. Bu araçlardan krizde en önemli etkiye sahip olanlar menkul kıymet haline

getirilmiş mortgage kredileridir. Artan likiditeyi maksimum şekilde kullanmak isteyen bankalar menkul kıymet haline getirdikleri riskli kredileri yatırım bankalarına satıyor ve bu satış onların daha fazla kredi verebilmesi için ihtiyacı olan likiditeyi sağlıyordu. Ancak bu durum finans sistemini kırılgan bir hale getiriyordu. Örneğin paket halinde satılan kredilerde geri ödeme sorunu başladığında bu sadece bankayı ilgilendiren bir durum olmaktan çıkıp bütün finans sistemini etkiler hale geliyordu (Alantar, 2008).

2.2.3. DERECELENDİRME KURULUŞLARI

Krizin bir diğer sebebi ise derecelendirme kuruluşlarının yanlış ve kimi zaman taraflı değerlendirmeleri olmuştur. Bu kuruluşların amacı verileri analiz ederek şirketlerin ya da ülkelerin yatırım yapılabilir olup olmadığını değerlendirip yatırımcıya fikir vermektir.

Kriz öncesi dönemde bir çok yatırımcı yatırım kararlarını bu kuruluşların verdiği puanlara göre yapmışlardır. Lakin bu kuruluşlar paket halinde olan mortgage kredilerini yeteri kadar incelememiş ve konut fiyatlarının her zaman yukarı yöne gideceğini düşünerek risk faktörünü düşük göstermişlerdir (Erdönmez, 2009).

Kredi derecelendirme kuruluşları art arda ipotekli konut kredilerine dayalı tahvillerin notunu indirirken paralarını fonlardan çekmek isteyen yatırımcı sayısındaki artışla birlikte bu ürünlerin nakde çevirmek de zorlaşmıştır. Aynı kredi derecelendirme kurumları, bu tahvillere yakın tarihlerde olumlu notlar verirken, bir anda not indirimlerine gitmeleri sistemin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. İkincil piyasalarda ani satış baskısıyla birlikte bu yatırım araçlarının fiyatları oldukça düşmüş ve milyarlarca dolarlık fonlar değerini kaybetmiş, bu durum likidite krizinin daha da derinleşmesine yol açmıştır (BDDK, s.67,2008).

Bu kriz öncesi derecelendirme kuruluşlarının etkin çalışmaması 2007 sonundan 2008 sonuna kadar olan süreçte tahvillerde ani not düşüşleri olmuştur. Notu düşürülen tahviller 1,9 trilyon doları bulmuştur (Alantar, 2008)

2.2.4. DÜZENLEYİCİ VE DENETLEYİCİ KURUMLAR

2006 yılında mortgage kredilerindeki bozulma FED'in gündemine gelmiş ancak daralmaya sebep olacak önlemler alınmamıştır. Sistemdeki bu sorunlara rağmen mortgage kredilerine dayalı tahvil ihracı devam etmiştir (Susam, 2009).

2007 yılında FED başkanın açıklamaları mortgage kredilerindeki sorunun finans sektörüne yayılacağını beklemediklerini söylüyordu (Bernanke, 2008). Ancak bu durumun tam tersi oldu ve kısa zaman içinde kriz bütün ABD finans sistemine yayıldı (Alantar, 2008).

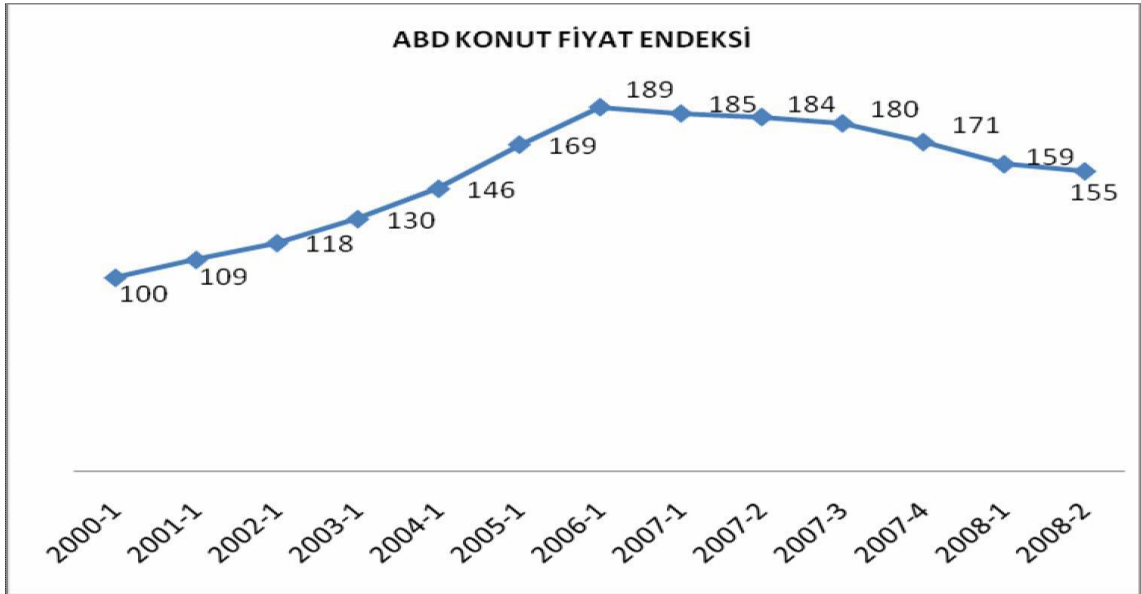
Ayrıca ABD'deki birçok eyalet aşırı riskli mortgage kredilerinin tahvil olarak satılmasının önüne geçmeye çalışmış ancak FED bazı büyük bankaların telkinleri doğrultusunda federal yasaların çiğnendiği gerekçesiyle buna karşı çıkmıştır (Aslan, 2007)

2.3. 2008 FİNANS KRİZİNİN SONUÇLARI

2.3.1. KONUT FİYATLARINDAKİ DÜŞÜŞLER

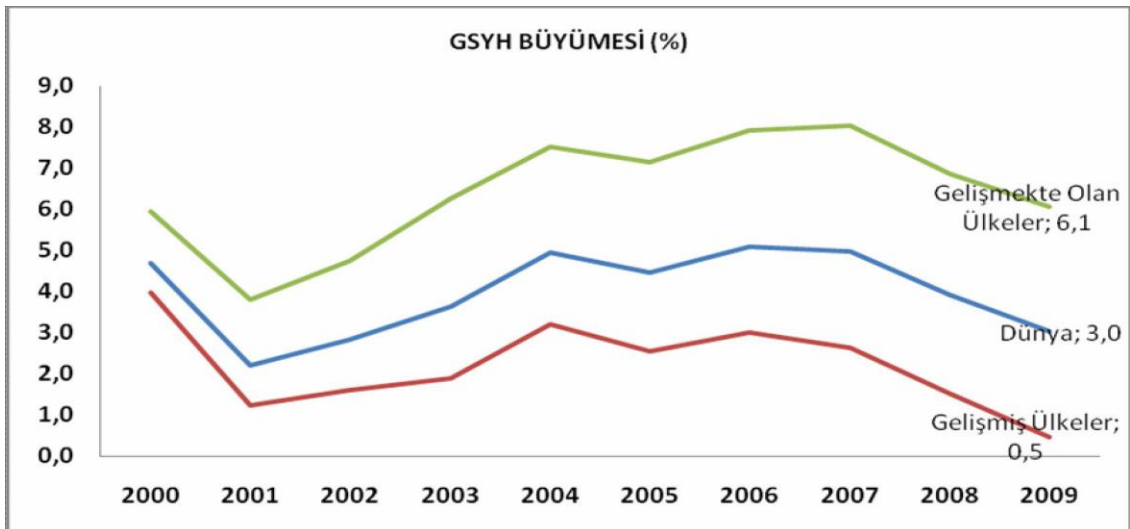
Konut fiyatlarında oluşan balon krizin sebepleri arasında yer alırken düşüş ise sonuçlarından biri olmuştur. Geri ödenemeyen krediler yukarıda belirtilen sebeplerden dolayı finans sistemini kısır bir döngüye sokmuş ve bu durum konut fiyatlarına aşağı yönlü bir baskı oluşturmuştur (Alantar, 2008). Aşağıda verilen grafikte konut fiyat endeksinin yıllara göre olan değişimi görülmektedir. (S&P / CaseShiller Endeks).

Tablo 2.1. ABD Konut Fiyat Endeksi



Krizin başladığı dönem olan 2007 yılından itibaren meydana gelen düşüş 2 seneden kısa bir sürede %20'lere ulaşmıştır. Konut piyasasındaki bu düşüş çarpan etkisiyle beraber tüketici harcamalarını da azaltmıştır(Erdönmez, 2009). Japonya'da yapılan düzenlemeler konut fiyatlarındaki düşüşü bir ölçüde engelleyeceği düşünülmektedir. Bu durum ABD, İngiltere, Avustralya ve Danimarka gibi gelişmiş ülkelerde ise öngörülmemekte ve konut fiyatlarındaki düşüş devam edecektir (OECD, 2009).

Tablo 2.2. GSYH Büyümesi



2.3.2. BÜYÜME ORANLARINDAKİ DÜŞÜŞLER

Finans krizinin piyasalarda yaptığı aşağı yönlü baskı sonucunda ABD başta olmak üzere global çapta çoğu ülkenin büyüme oranlarını aşağıya çekmiştir. Gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeler ve dünya ortalamasının krize farklı şekillerde tepki verdikleri görülmektedir.

Konut kredisi kaynaklı krizlerin hisse senedi ve bankacılık krizlerine göre daha uzun sürede normaleştiği bilindiğinden bu düşüş ilerleyen yıllarda da devam edecektir (Alantar, 2008).

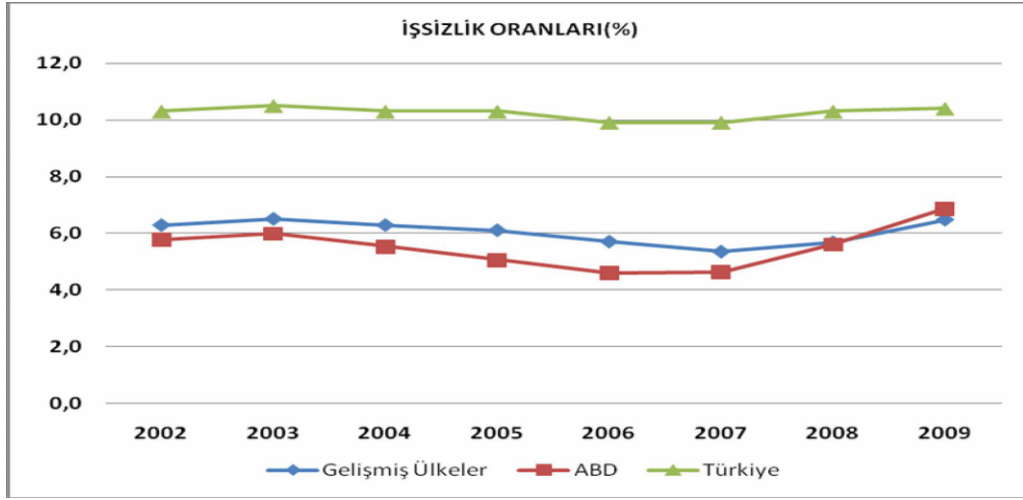
Finans sektöründeki krizin reel sektöre sıçraması sonucu ise dünya genelinde gayri safi milli hasıllarda bir düşüş meydana gelmiştir. IMF'nin revize edilmiş tahmini verilerine göre, dünya ekonomisinin büyüme oranının 2008 için yüzde 3,9, 2009 yılı için yüzde 3,0 olması beklenmektedir. Avrupa ekonomileri için büyüme öngörülerinde de aşağı doğru bir eğilim söz konusudur ve 2008 yılında 1,2'lik, 2009 yılı için daha karamsar bir tablo ile yüzde 0,5'lik bir büyüme hızı tahmini yapılmıştır (IMF, 2008).

2.3.3. İŞSİZLİK ORANLARINDAKİ ARTIŞ

Finansal piyasalardaki daralmanın reel sektöre kaçınılmaz etkisi işsizlik oranları üzerine yukarı doğru bir eğilime sebep olmuştur. ABD ve gelişmiş ülkelerdeki artış Türkiye'de %10'un altına inen işsizlik oranlarını tekrar %10'un üzerine çekmiştir (Alantar, 2008). Türkiye'deki etki gelişmiş ülkelerdekinden daha az olmakla birlikte kriz sonrası süreçte finansal sektör olarak daha sıkı politikalar uygulanacağını söyleyebiliriz.

Aşağıda verilen grafikte işsizlik oranları hakkında kriz öncesi ve sonrası dönemle ilgili bilgilere erişebiliyoruz (IMF, 2009). Krizle beraber artış olmasına rağmen bu etkinin Türkiye'de aynı oranda olmadığını görebiliyoruz. Bunun sebebi olarak krizin ülkemizi finansal olarak değil Avrupa'daki daralmaya bağlı olarak dış kaynaklı etkilediği gösterilebilir.

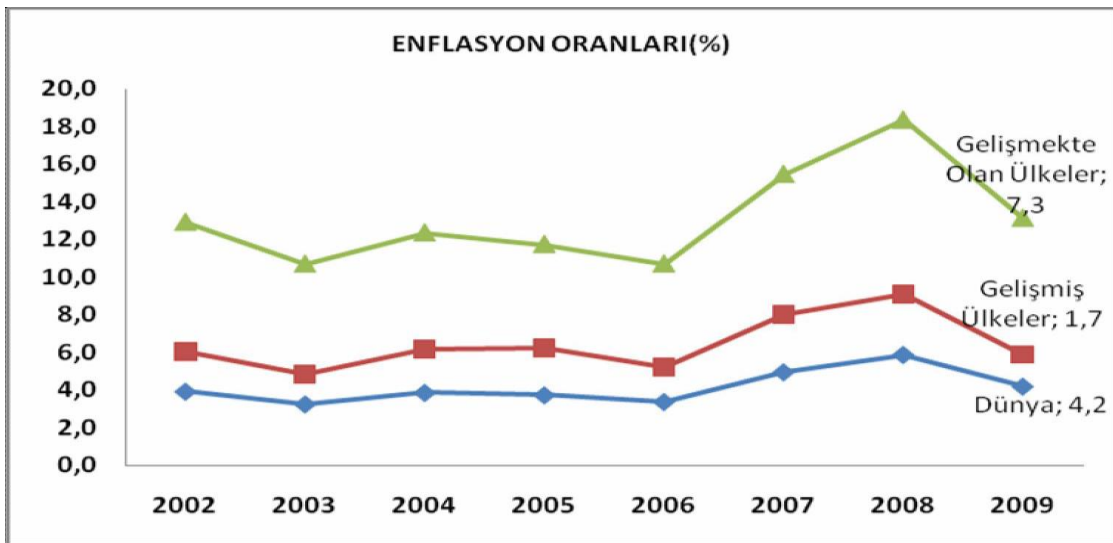
Tablo 2.3. İşsizlik Oranları



2.3.4. ENFLASYONİST ETKİ

ABD finans piyasalarında başlayan 2007 finans krizinin etkisi küresel bir boyuta ulaştı. Bu küresel etki sonucunda doğabilecek sonuçları engellemek için ülke merkez bankaları tarafından piyasalara likidite enjeksiyonu enflasyonist etkiye yol açmıştır (IMF, 2009).

Tablo 2.4. Enflasyon Oranları



Bu duruma ek olarak petrol ve doğalgaz fiyatlarında meydana gelen artış yine fiyatlar genel düzeyinde artışa yol açmış ve enerji ihtiyacı yüksek olan ülkelerde enflasyon artışlarına yol açmıştır(Alantar, 2008).

Tablo 2.5. Alınan Önlemler

Para Politikası Araçları	Faiz Oranı Değişiklikleri Zorunlu Karşılık Oranlarında Değişiklik Döviz Kuru Müdahalesi
Finansal Sisteme İlişkin Kriz Önlem Araçları	Mevduat Garantisinin Artırılması Bankaların Yeniden Sermayelendirilmesi Likidite Enjeksiyonu Banka Kredi/ Borçlarına Devlet Garantisi Verilmesi Kamulaştırma/Fona Devir Ticari Tahvillerin Alınması İçin Fon Ayrılması İpotekli Konut Kredisi Tahvillerinin Alınması Açığa Satışın Yasaklanması Toksik Varlıkların Alınması
Uluslararası Kuruluşlar	Swap Kanalı IMF
Diğer	İstihdam, Altyapı Yatırımlarının Artırılması, KOBİ'lere ve Düşük Gelir Gruplarındaki Hane halklarına Yapılan Yardımlar vb.

2.3.5. MÜDAHALECI YAKLAŞIMLAR

Bu krizle beraber liberal politikaların geçerliliği kaybolmaya başladı. Özellikle devlet müdahalesinden uzak piyasa anlayışı etkisini kaybetmeye başlamıştır. Serbest piyasanın yüksek kar hedeflerinin böyle bir krize sebep olması müdahaleci devlet politikalarının

gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ülkelerin krize yaptığı müdahaleler bunu kanıtlar nitelikte olmuştur.

Krizin en büyük sebeplerinden biri olan hedge fonlarına yapılan müdahaleler, bankalara ve çeşitli finans kuruluşlarına yapılan likidite enjeksiyonları ve el koymalar ABD'de uygulanan müdahale yaklaşımlarından bazıları oldu (Alantar, 2008).

Ülkelerin kullandığı müdahale çeşitleri aşağıda verilen grafikte toplanılmaya çalışılmıştır. Para politikası, finansal sistem, uluslararası alan ve diğerleri başlıklarında incelenen bu yöntemler devletlerin krize hangi araçlarla yöneldiğini bize göstermektedir (Erdönmez, 2009).

Birçok ülkede aynı zamanda makroekonomik istikrar politikaları oldukça yaygın bir şekilde uygulanmıştır. Dünyada birçok ülkenin merkez bankası politika faiz oranlarını değiştirmiştir. Bu değişiklikler Macaristan, Brezilya, Meksika, Arjantin ve İzlanda dışında faiz oranlarının keskin şekilde düşürülmesi yoluyla yapılmıştır. Birçok ülkede faiz oranları sıfıra yakın düzeye gerilemiştir. Faiz indirimleri birçok ülkeyle koordineli olarak eş anlı gerçekleştirilmiştir. Bankacılık sistemine likidite enjeksiyonları çeşitli şekillerde yapılmıştır. Merkez bankaları düzenli ihalelerle likidite sunmuşlar ve/veya teminat olarak kabul edilen aktiflerin kapsamını genişletmişlerdir. Ayrıca, ABD Merkez Bankası, Avrupa Merkez Bankası ve küçük ülke ekonomileri arasında karşılıklı swap kolaylığı anlaşmalarıyla da likidite sağlanmıştır. Bunlara ilaveten IMF stand-by anlaşmaları, hâlihazırda Japonya, İsveç, İspanya, İngiltere, Çin, İspanya, Avustralya, İngiltere, Brezilya'da istihdam, altyapı yatırımlarının artırılması, KOBİ'lere ve düşük gelir gruplarındaki hane halklarına yönelik olarak açıklanan kurtarma paketlerini kapsamaktadır. Son olarak ABD'de işletmelere, birey ve ailelere, işsizlere yönelik teşvikler ile enerji yatırımları, otoyol ve köprü inşaatları, sağlık bilim ve araştırma için kaynak ayrılmasını öngören bir paket açıklanmıştır(Erdönmez, 2009).

2.4. 2008 KRİZİ SONUÇ

2007 yılı içerisinde başlayan süreç 2008 yılında Lehman Brothers'ın iflasıyla kriz olarak kabul görmüştür. Bu sürece kadar ABD içerisinde sektörel bir kriz olarak

algılanan kriz küresel bir ölçek kazanmıştır. Kriz daha sonra bankaların kurtarılmasıyla müdahaleci yönetim anlayışlarına sahne olmuştur. Bu güvensizlik durumu küresel bir resesyona yaratmış ve gelişmekte olan ülkelerin büyümelerinde sert düşümlere neden olmuştur.

2008 yılının sonlarına doğru krizin Avrupa'ya ulaşması ve Avrupa devletlerinin bankaları kurtarmak için destek paketleri açıklaması krizin Avrupa finans sektöründeki sonuçları olmuştur. Bu müdahaleci yaklaşım ABD'den sonra tüm Avrupa'ya da yayılmıştır. Bu durumdan etkilenen bankalar kredi verirken bekledikleri gereklilikleri yükseltmiş ve buna bağlı olarak harcamalar azalmış ve ekonomik durgunluk başlamıştır (Erdönmez, 2009).

ABD'deki mevcut bankaların borç verme riskini Avrupa'daki bankalara aktarması sonucu likidite krizi Avrupa'yı da etkisi altına almıştır (Susam ve Bakkal, 2008)

Bu krizin en belirleyici sonucu şüphesiz ki serbest piyasa yapısına sahip ülkelerde meydana gelen büyük kurtarma paketleri, piyasaya yapılan müdahaleler ve büyük holding birleşmelerine reaksiyon verilmemesi olmuştur. Borç veren ve alan arasındaki bozulan güveni tesis etmek için yapılan bu adımlar piyasaya güven aşılama ve finans piyasasını stabil bir hale getirmek için yapılmıştır. Kapitalizmin en büyük oyuncularının içinde bulunduğu grubun bu şekilde müdahalelerle serbest piyasayı etkilemesi krizin ne kadar büyük olduğunu bize göstermektedir (Acar, 2009)

3. KRİZİN TÜRKİYE ETKİLERİ

3.1.2007 Krizi Öncesindeki Krizlere Kısa Bir Bakış

2007 Global Krizi'nin gerek finansal gerekse reel sektör üzerindeki etkilerini net bir şekilde görülmektedir. Geçen zaman içinde Türkiye ekonomisinde çeşitli krizler olmuştur. Bunların bir kısmı yönetsel hatalardan kaynaklı olarak Türkiye menşeli çıkmış, bir diğer kısmı ise yurtdışı menşeli olarak kendini göstermiştir. Bu krizlerden 2000 ve 2001 yılında olanlar yönetsel olarak meydana gelen Türkiye menşeli krizlere örnek verilebilirken, 1929 ve 1999 krizleri ise yurtdışı menşeli olarak meydana gelen krizlere örnek verilebilir. (Yıldırım, 2008)

3.2.Piyasalar Üzerine Etkileri

Finansal piyasaları menkul kıymetlerin değişime uğradığı yer olarak adlandırabiliriz. (Korkmaz, 2006) küresel ekonomik krizin ABD'de başlaması ağustos ayında başlamasına rağmen Türkiye'de borsa aralık ayına kadar yükselme trendine sahipti. Ancak ocak 2008'de krizin etkilerinin hissedilmeye başlamasıyla beraber borsa da düşmeye başlamıştır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 2007 Aralık ayında 55.381,1 olan İMKB bileşik fiyat endeksi bir ay sonra 2008 ocak ayında %23,1 oranında düşerek 42.697,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam aynı yılın eylül ayında ise 36.051,3 olmuştur. Bu rakamlar 3. çeyrek dönemde %15 oranında azalmıştır. 2007'nin aralık ayından beri

bakıldığında ise bu oran %35 olarak ölçülmüştür. Bu rakamlar da Türkiye'deki finansal piyasaların kırılganlığını göstermiştir. (Yıldırım, 2008)

Türkiye borsası yapılan işlemlerin payı yönünden değerlendirildiğinde, yabancıların payının 2009 yılı Kasım ayı sonu itibariyle %66,5 düzeyinde olduğu görülmektedir (DPT, 2009).

Türkiye'de krizin etkileri finans merkezli olmaktan ziyade ihracatın yöneldiği pazarların daralmasından kaynaklı hissedilmiştir. Avrupa'nın krizden finans orijinli olarak etkilenmesi, Türkiye'nin en büyük ticari ortağı olan Avrupa Birliği'nin ekonomilerinin daralmasına ve bunun bir sonucu olarak da Türkiye reel sektörünün etkilenmesine sebep olmuştur. (Sönmez, 2009)

Krizin etkilerinin bankacılık değil de reel sektör merkezli olmasının ana sebeplerinden biri, 2001 krizi sonrası Türkiye ekonomisinin küresel piyasalarla olan ilişkisinin üretken sermaye üzerinden kurulmasından kaynaklanmıştır (Ergüneş, 2014). Dolayısıyla 1994 ve 2001 krizlerinde olduğu gibi finans sektöründe ani bir çöküşten ziyade reel sektörde zamana yayılan uzun süreli bir durgunluk biçiminde krizin etkileri kendini göstermiştir (Sönmez, 2009). Küresel krizin ilk yansıması, sanayi üretimindeki gerileme olarak gerçekleşmiştir. Ağustos 2008'de başlayan bu gerileme yukarıda da belirtildiği üzere %60 ticaret ortağımız olan Avrupa Birliği'nin talebinin azalması ve Türkiye'de bu durumun ihracatın %30 düşmesiyle sonuçlanmasıdır. İhracattaki bu daralmayı takiben sıcak para ülkeyi terk etmeye başlamış ve bu 2009 yılının 2. ayına kadar sürmüştür. (Sönmez, 2010)

3.3.Mevcut İktidarın Kriz Sürecindeki Tepkileri –

Sermayedar Talepleri

Bu duruma karşı uluslararası piyasa ile daha entegre olan büyük sermaye grupları ile KOBİ'lerin tepki ve beklentileri farklı olmuştur. Büyük sermaye kesimi, dış piyasadaki faizlerin azlığından mütevellit dış borçlanma yoluna gitti ve daha sonra hükümetin IMF ile bir stand-by anlaşması yaparak şirketlerin dış kaynak ihtiyacının karşılanmasını ve

borçlarına garantör olmasını talep etmeye başladı. Öte yandan dönemin iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin seçmeninin büyük bir bölümünü oluşturan ve ihracata yönelik üretim yapan KOBİ'ler ise esas desteği vergi indirimleri ve SGK primlerinin affedilmesi gibi kamu harcamalarında aradılar (Sönmez, 2010). IMF ile anlaşmanın kamu harcamalarını denetime alacağı ve bu tip beklentilerin devlet tarafından karşılanamayacağı düşüncesi Müslüman İş Adamları Derneği, Türkiye Sanayiciler ve İşadamları Konfederasyonu ve Türkiye İhracatçılar Meclisi TUSKON, TİM ve TOBB bünyesindeki çoğu odada örgütlü bir kesim tarafından karşı çıkılmasına sebep oldu (Sönmez, 2010).

Bu iki sermaye grubu arasında kalan AKP ise 29 Mart 2009 yerel seçimlerine kadar iki tarafı da mutlu edecek bir yol izledi. Ancak IMF'in 3 talebi sürecin tıkanmasına sebep oldu. Bu talepler Gelir Dairesinin özerkliği, vergi yükümlülerine harcamalarını vergisi ödenmiş kazançla yapıp yapmadıklarının sorulması ve merkezi yönetim bütçesinden belediyelere kaynak aktarımına son verilerek yerel giderlerin bölgede yaşayanlarca karşılanması. Mart ayından tekrardan başlayan sıcak para girişi ve düzelme gösteren ekonomik göstergeler sonucunda Erdoğan IMF ile stand-by anlaşmasına gerek kalmadığını açıkladı. (Sönmez, 2010)

3.4.1990'ların Sonrası Bankacılık Sektörü Değişimi

90'lı yılların sonundan itibaren Türkiye Uluslararası sermaye birikim sürecine üretken sermayeyi temellendiren bir doğrultuda katılma eğilimine girmiştir. 1980 sonrası dönemde sermaye birikiminin üretimi artırmaya yönelik kullanılmaması ve 90'lardaki krizler ile bu durumun sürdürülemez hale gelmesi bu eğilimin sebebi olarak gösterilebilir. 1980 sonrası düşük ücret sömürsüne dayanan bir anlayışla sanayinin ihracata yöneliminden sonra Türkiye sermayesinin gelişimi için katma değerli üretim ve gelişmiş makineleşmeye ihtiyaç duyulmuştur (Gultekin - Karakas – Ercan, 2008) .

Bu doğrultuda, ekonomik politikaların uluslararası rekabet gücünü artırmak adına yüksek teknolojiye dayalı üretime yönelmesi ve bu durumun sermaye ve devletin farklı kesimlerinin ortak hedefi haline gelmesi birbiriyle bağlantılı 5 politika izlenmesiyle sonuçlanmıştır.

- Bankacılık reformuyla para-sermayenin devlet borçlanması yerine üretken yatırımlara yönlendirilmesi.

- Üretken yatırımların önündeki bürokratik engellerin kaldırılması.

- Emek-yoğun üretim anlayışından teknoloji-yoğun üretim anlayışına üretken yatırımların aktarılması.

- Bölgesel politikalar vasıtasıyla bölgelere göre uluslararası rekabet gücüne artıracak düzenlemeler yapılması.

- Bu yapısal reform ve dönüşümler ekseninde emek üzerindeki kontrol mekanizmalarının güncellenmesi (Sönmez, 2010).

Bu politikalardan ilki olan bankacılık reformu ile 1999 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kurulmuş, 2001 krizini fırsata çevirerek reformlar hızla hayata geçirilmiştir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu bankaların ellerindeki sermayeyi devlete borç vererek değerlendirmesini, yüksek teknolojili sektörlerle kaydırabilmek için sabit sermaye yatırımlarına yönlendirmesini amaçlamıştır (Gültekin – Karakaş, 2007). Finans – Sermaye ilişkisinin yeniden düzenlenmesiyle geleneksel bankacılık yöntemlerini devam ettiren bankalar faaliyetlerini sürdürmüş, bu değişimi yakalayamayan bankalar ise tasfiye edilmiştir (Sönmez, 2010).

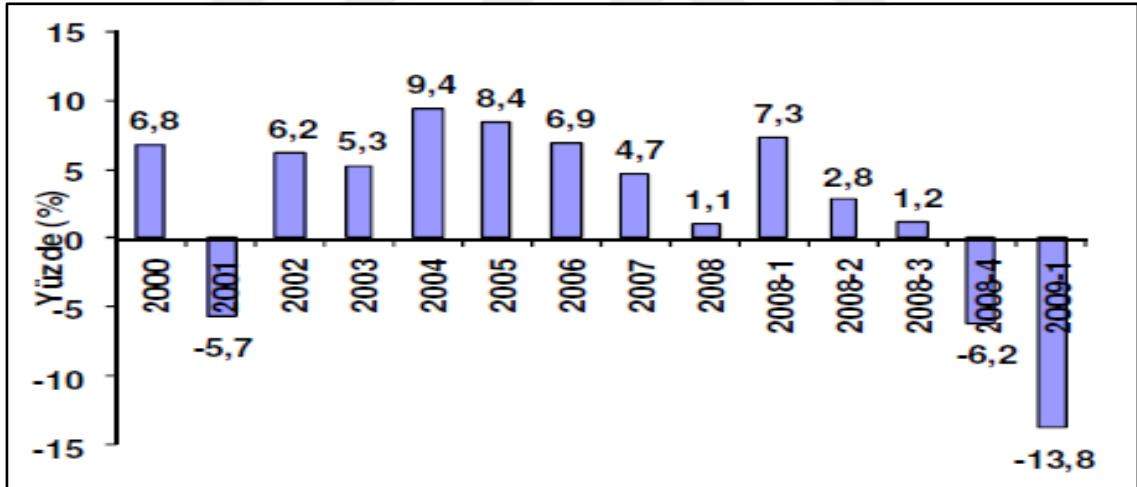
Diğer 4 madde ise 2000’li yıllarda başlamış ve 2008 krizini fırsata çevirerek hızlanmıştır. İlk olarak yatırımları hızlandırmak ve teşvik etmek amacıyla ‘yatırım ortamını iyileştirme programı’ 2001 yılında uygulanmaya başlamıştır. Ancak bu programın ortaya çıkmasında iç ve dış dinamikler farklı şekillerde rol oynamıştır. Para-sermaye girişine dayalı birikim modelinin tıkanması sermaye kesimlerinin yatırım yönelimli bir anlayışa geçmesine ve bu hususta taleplerde bulunmaya başlamasına sebep olmuştur. İç dinamiği bu durum oluştururken dış dinamikler ise uluslararası finans kuruluşlarının ve çok uluslu şirketlerin hükümete dayatmaları sonucu küresel ölçekte sermaye birikiminin önünü tıkayan engellerin ortadan kalkmasını amaçlayan ‘yatırım gücünü artırma yoluyla küresel rekabet gücünü artırma’ politikalarıdır (Cammack, 2006).

3.5.2007 Krizinin Makro Ölçekte Türkiye Ekonomisine Etkisi

3.5.1.Büyüme Rakamları

2007 krizinin Türkiye'ye olan etkileri küresel krizin yarattığı belirsizlik ortamının finansal koşullarda sıkışmaya sebep olması ve bunun da tüketim harcamalarını azaltıcı, tasarruf eğiliminde de artırıcı rol oynaması sonucu iç talepte sert bir daralma olduğu görülmektedir. Küresel ekonomide meydana gelen ve artış gösteren bu sorunlar Türkiye'de gayri safi yurtiçi hâsıla bürüme oranlarının 2008 ikinci çeyreğinden itibaren yavaşlamasına, 2008 yılının son ve 2009 yılının ilk çeyreğinde ise ekonomik faaliyetlerde oldukça sert bir gerileme yaşanmasına sebep olmuştur (Öztürk – Gövdere 2010).

Tablo 3.1. Büyüme Rakamları



Kaynak: TÜİK, <http://tüik.gov.tr>

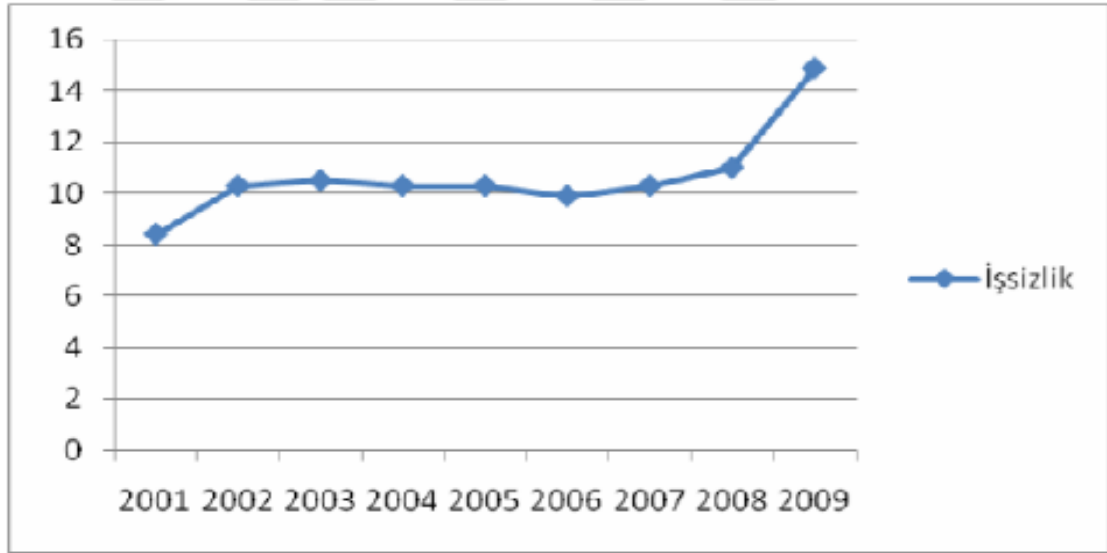
3.5.2.İşsizlik Rakamları

2008 yılı sonunda ve 2009 yılı başındaki daralmanın asıl sebebinin ihracata dayalı üretim yapan sanayi sektöründe meydana gelen küçülme olduğu söylenebilir. Tarım dışı istihdamdaki bozulmaya sebep olan bu durum iş gücüne katılımın da belirgin oranda artmasıyla işsizlik oranlarında tarihi bir yükselişe sebep olmuştur. 2008 sonu ve 2009

yılı başındaki iktisadi faaliyetlerdeki daralma işgücü piyasasında olumsuz etkisini bir önceki döneme göre kötüleşerek devam ettirmiş ve işsizlik oranlarında sert artış yaşanması sonucunu doğurmuştur (Öztürk – Gövdere 2010). Toplam işsizlik ilk üç dönemde toplam %4,2 artışla %16,1 olmuştur. Bu artışın 1,8 puanı istihdam seviyesindeki gerileme 2,4 puanlık kısmı ise işgücüne katılımdan kaynaklı olarak gerçekleşmiştir (TCMB, 2009c)

Küresel sorunların yarattığı belirsizlik üretim konusunda firmaların ihtiyatlı davranmasına sebebiyet vermiştir. Kapasite kullanımındaki düşüş ve yatırım eğiliminde izlenen zayıf seyir istihdam koşullarında bir iyileşme olmamasına sebebiyet vermiştir (TCMB, 2009d)

Tablo 3.2. İşsizlik Artışı



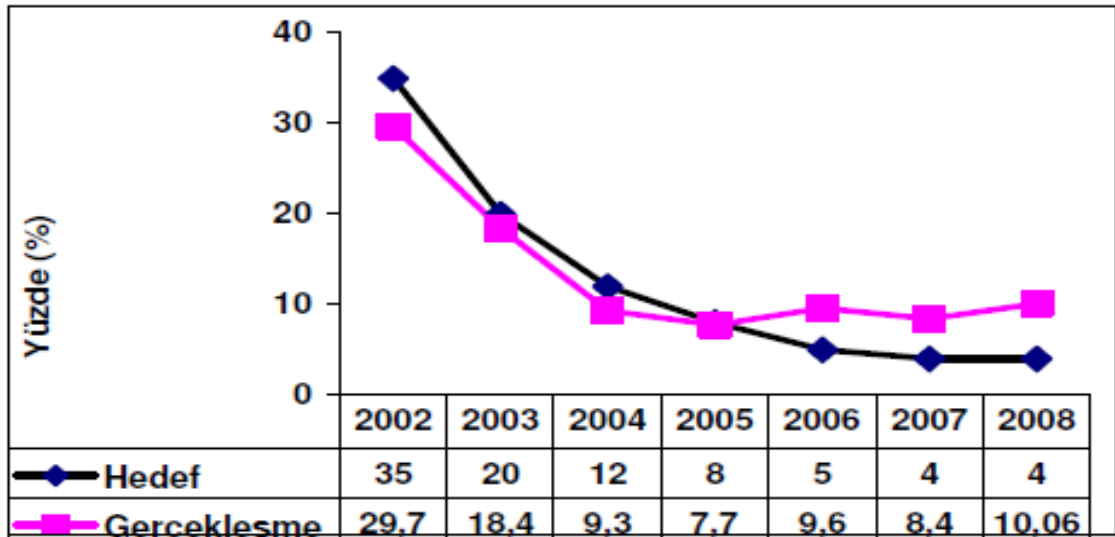
Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı tarafından yapılan bir çalışmada ise il bazlı olarak ihracatçılar ve istihdam düzeyleri incelenmiştir. Bu çalışmaya göre illerin ihracat düzeyleri ve ihracat pazarlarındaki fark, krizden etkilenme derecelerinde farklılığa sebebiyet vermiştir. Örnek olarak ihracat odaklı üretimin olduğu Hatay'da kayıtlı istihdam %5,3 daralırken daha az ihracat odaklı olan Giresun'da ise istihdam %2 artmıştır. İstihdam kaybı şehirlere göre farklılık gösterirken İstanbul'da %7,8, Kocaeli'nde %8,2, Manisa'da ise %8,8 oranında gerçekleşmiştir. Ancak daha az ihracat

odaklı olan Erzincan, Kilis, Isparta ve Giresun'da istihdam artışları gözlemlenmiştir. Buna ek olarak illerin ihracat gerçekleştirdiği pazarlar da istihdam seviyesinde farklılıklar yaratılmasına sebep olmuştur. Örnek olarak Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerine yoğun olarak ihracat gerçekleştiren illerin istihdam düzeyleri krizden çok az etkilenmiştir (TEPAV, 2009)

3.5.3.Enflasyon Rakamları

Küresel krizin küresel anlamda yayılıp genel anlamda emtia fiyatlarında gerilemelere yol açması sonucu enflasyonda belirgin anlamda bir gerileme yaşandı. Gelişmiş ülkelerde bu düşüş daha belirgin olsa da gelişmekte olan ülkelerde de enflasyon rakamlarında bir gerileme olmuştur. Türkiye'de ise tüketici fiyat endeksi 2007 yılında %8,4, 2008 yılında %10,1 olurken 2009'un ikinci çeyreğinde ise dünya çapında da düşüşe geçen enflasyona paralel olarak ilk çeyreğe kıyasla 2.16 puan azalarak %5,73 seviyelerine gerilemiştir (TCMB, 2009c)

Tablo 3.3. Türkiye'de Hedeflenen ve Gerçeklenen Enflasyon Oranları (2002-2008)



Kaynak: TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr>

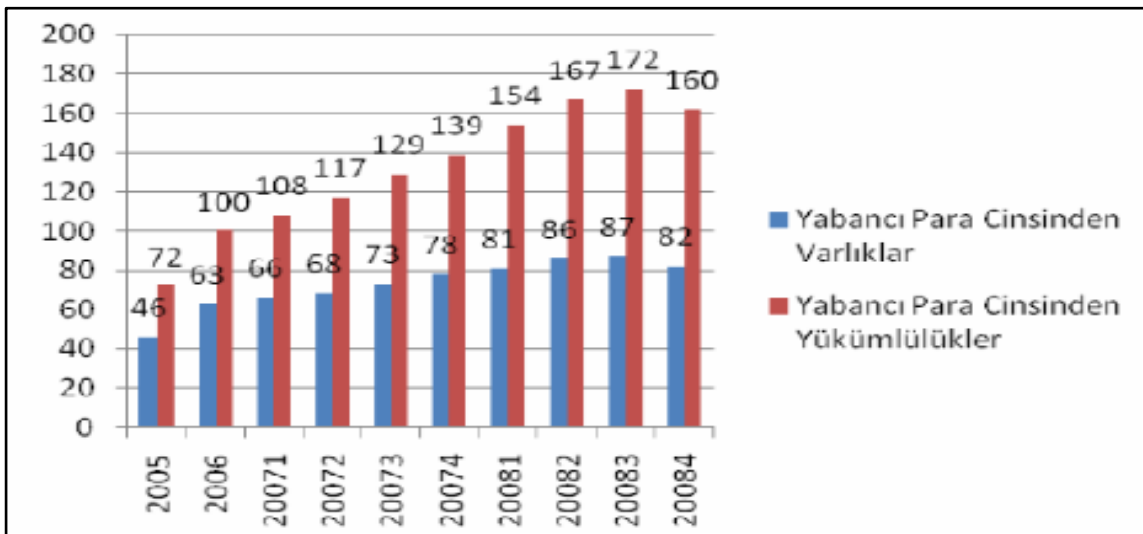
Enflasyon oranlarındaki bu beklenenin üzerinde sertlikte düşüşün yaşanmasında talep koşullarının hızlı daralması yanı sıra genel anlamda emtia fiyatlarında oluşan gerileme ve maliye politikası kapsamında geçici verdi indirimleri de etkili olmuştur (Yılmaz, 2009c)

3.5.4.Yabancı Para Cinsinden Varlıklar ve Yükümlülükler

Avrupa’da meydana gelen daralmanın ihracat sektöründeki yansımaların dış finansman koşullarını daha temkinli hale getirdiği ve firmaların bilançolarının bundan etkilendiği gözlenmektedir. Ülkemizde küçük ve orta büyüklükteki şirketlerin borçlanması genel olarak Türk Lirası cinsinden olması büyük ölçüde riski sınırladığı görülmüştür. Bu şirketlerde yabancı para cinsinden borçlanma %25 civarındadır (Öztürk – Gövdere, 2009).

Ancak yabancı para borçlanmasının yüksek olduğu büyük ve ihracata yönelik üretim yapan şirketlerde ise kriz etkilerini göstermektedir. 2007 yılı sonunda 61 milyar ABD doları düzeyinde açık veren firmalar, 2008 yılı üçüncü çeyreğinde 85 milyar ABD doları seviyelerinde açık vermiş ancak yılın son çeyreğinde ise bu fark 78 milyar ABD doları seviyesine gerilemiştir (Yılmaz, 2009)

Tablo 3.4. Firmaların Yabancı Para Varlık ve Yükümlülükleri



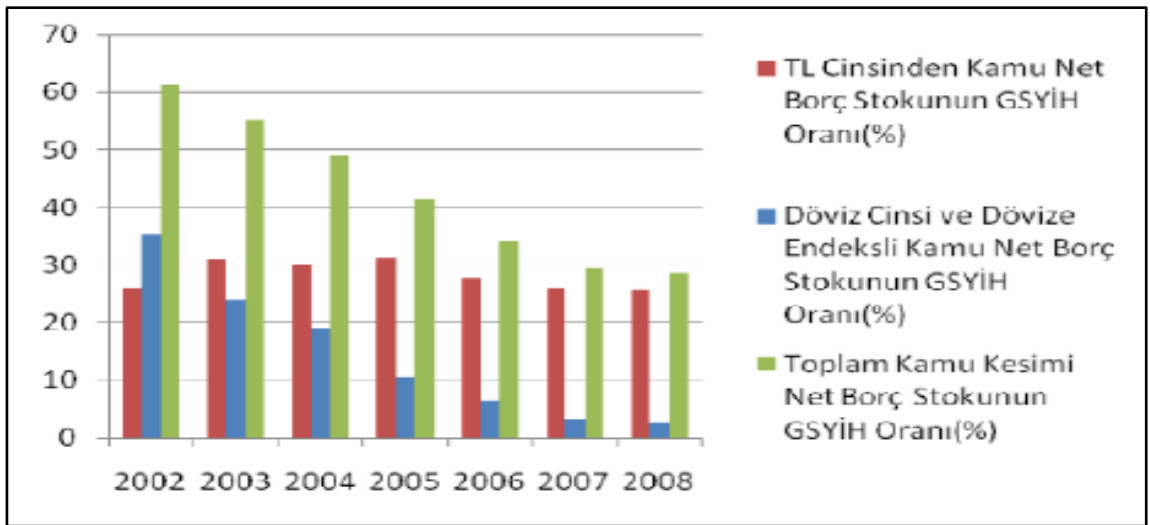
Kaynak: TCMB, <http://www.tcmb.gov.tr>

Kriz finans kuruluşları orijinli olmuştur. Kamu maliyesi yahut kamu borçlarının sürdürülemezliğinden kaynaklanan bir sorun yoktur. Finans kurumlarının karşılaştığı yüksek zararlar, iflaslar, risk primlerindeki artış ve bunun sonucu olarak kredi kullandırmadaki isteksizlik tüketici güvenine negatif etkide bulunup talebi daraltmıştır (Yılmaz, 2008)

3.5.5.Kamu Kesimi Net Borç Stoku

Kamu harcamalarının gayri safi yurtiçi hasılaya oranı 2001 krizi sonrası gerçekleştirilen yapısal reformlar sonucu 2008 yılına kadar düşüş eğilimini sürdürmüştür. Kamu harcamalarındaki artışın gelire oranla fazla artmasından kaynaklı olarak 2008 yılında gelirin borçları karşılama oranı %77 olmuştur. Kamu net borcunun gayri safi yurtiçi hasılaya oranı 2008 yılı sonunda %28,6 olarak gerçekleşmiştir. Bu azalışta kamu borcunun artmasına rağmen etkili olan şey gayri safi yurtiçi hasılların daha hızlı bir şekilde yükselmiş olmasıdır. (TCMB, 2009a) (Grafik *)

Tablo 3.5. Kamu Kesimi Net Borç Stokunun GSYİH Oranı

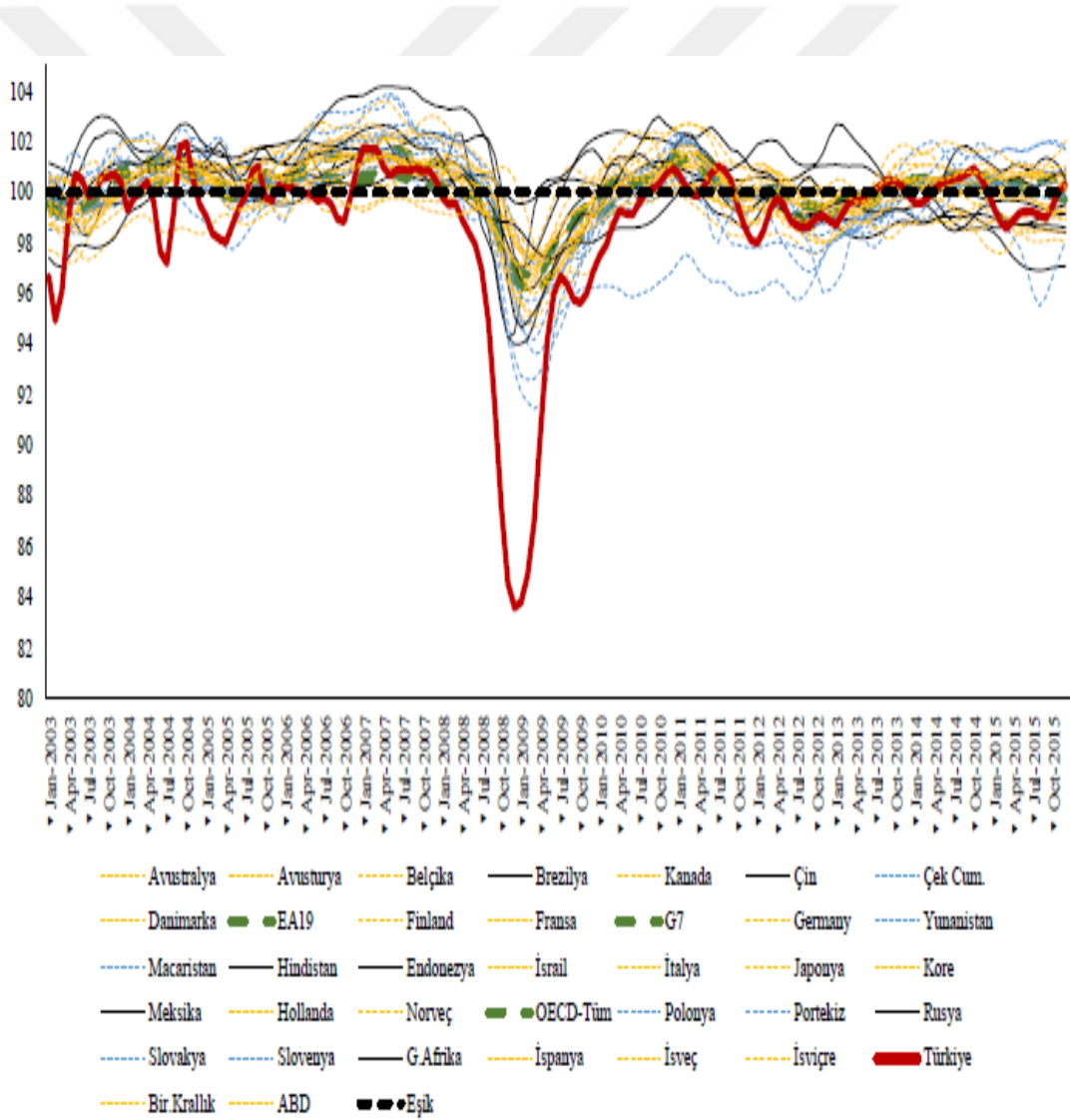


Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Kamu Borç Yönetimi Raporu, 2009.

3.5.6. Ticari Güven İndeksi

Ticari güven indeksi, işletmelerin ekonomiye ve piyasa organizasyonuna olan güvenini gösterdiğinden mütevellit ekonomik büyüme ve gelişim sağlayacak yatırımların alınmasında büyük etkiye sahiptir. Ayrıca bu indeks gelecek ekonomik gidişat hakkında da ipucu sağlaması açısından önem arz etmektedir. Bu grafikte Türkiye'nin ticari güven indeksinin dramatik bir şekilde global kriz yıllarında düştüğü ve hatta bu düşüşün çoğu gelişmekte olan ülkeden çok daha yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir.

Tablo 3.6. Ticari Güven Endeksi Verilerinin Kıyaslanması



3.6.Türkiye Etkileri Sonuç

Global krizin Türkiye'deki etkilerinin en belirleyici yanı finans sektörü temelli değil, reel sektör temelli çıkmış olması olmuştur. Bu krizin 2001 krizi sonrası kurulmuş ve kriz dönemdeki halini almış güçlü bankacılık sektörü sayesinde finans sektöründen kaynaklanmış olmaması, daha doğrusu global krizin ülkeye girişinin bu sektörde olmamasının esas sebebi bu güçlü yapı olmuştur.

Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olan Avrupa Birliği'ndeki talep daralması Türkiye'nin ihracatını etkilemiş ve reel sektör merkezli bir krizin baş göstermesine sebebiyet vermiştir.

Bu krizin, farklı sektör ve farklı iş çevrelerinde farklı karşılanması, farklı yorumlanması, farklı talepleri de beraberinde getirmiştir. Popülist politikaların da etkisinin olduğu söylemler krizin ülkede 'yeterince ciddi alınmaması' ve gerekli önlemlerin alınması yerine yine söylemler paralelinde popülist önlemler alınmıştır.

Bu bölümde anlatılanlarda olduğu gibi kriz ülkemizi, özellikle özel sektörü etkilemiş ve Türkiye ekonomisinin kırılma noktası hakkında bizlere bir örnek oluşturmuştur.

4.TÜRKİYE BANKACILIK SEKTÖRÜ

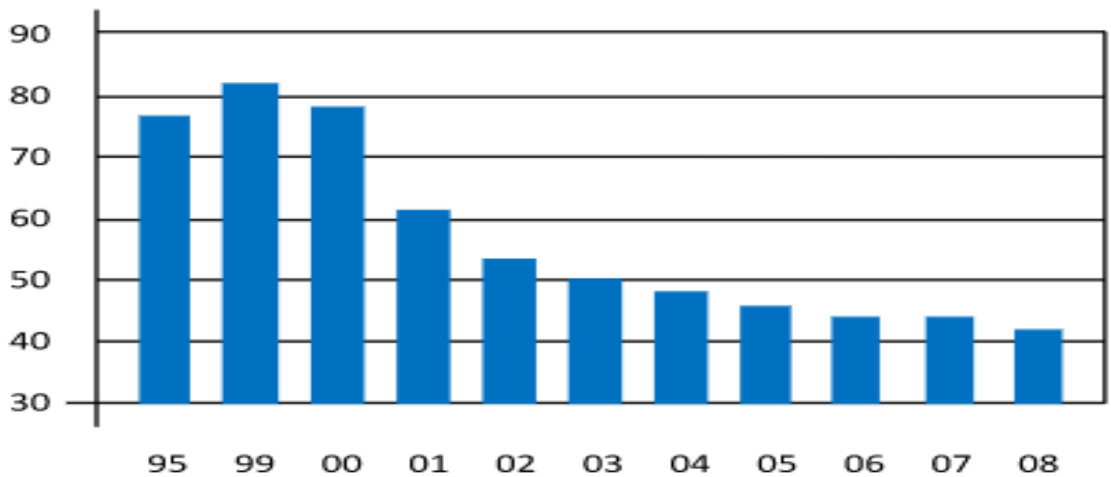
4.1. Kriz Zamanı Türkiye’de Bankacılık Sektörü

Global kriz ile Türkiye’de bankacılık sisteminde meydana gelen gelişim ve değişimler;

4.1.1. Toplam Banka ve Şube Sayısı

49 bankanın bulunduğu 2008 yılı Türkiye’inde bu bankaların 4 tanesi katılım bankası olmakla beraber kalkınma, yatırım ve mevduat bankaları sayısı 2007 yılsonuna göre 1 azalarak 45 olmuştur. Kapanan bu banka ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun onayı ile Uicredit Banca di Roma S.S.A isimli İtalyan bankasının İstanbul Şubesi olmuştur(BDDK, 2009).

Tablo 4.1. Banka Sayıları



1999-2000 döneminden sonra dramatik bir düşüş olduğu grafikten de görülmekte olan banka sayılarında, 2008 yılında mevcut olan kalkınma bankası dışında kalan banka

sayısı 45 olmuştur. Bu bankalardan 13 tanesi kalkınma ve yatırım bankası olmakla beraber kalan 32 tanesi mevduat bankası olmuştur.

Tablo 4.2. Banka ve Şube Sayıları

	2002		2007		2008	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat bankaları	40	6.087	33	7.570	32	8.741
Kamu bankaları	3	2.019	3	2.203	3	2.416
Özel bankalar	20	3.659	11	3.625	11	4.290
Fondaki bankalar	2	203	1	1	1	1
Yabancı bankalar	15	206	18	1.741	17	2.034
Kalkınma ve yatırım bankaları	14	19	13	48	13	49
Kamu bankaları	3	4	3	23	3	23
Özel bankalar	8	12	6	12	6	12
Yabancı bankalar	3	3	4	13	4	14
Toplam	54	6.106	46	7.618	45	8.790

* K.K.T.C ve yabancı ülkelerdeki şubeler dahil.

Krizin küresel piyasalarındaki şiddetinin iyiden iyiye hissedilmeye başlandığı 2008 yılında Türkiye’de banka şube sayısında artış görülmüştür. Toplam şube sayısında meydana gelen 1.172 şubelik artış toplam şube sayısının 8790’a yükseltmiş ve buna ek olarak kalkınma bankaları tarafında da artış 1 şubeyle yaşanmıştır. Sermayesi kamu olan bankalardaki artış 213 olurken yurtiçi özel sermayeli mevduat bankalarında ise bu artış 665 olmuştur (TBB, 2008).

4.1.2.Çalışan Sayıları

Şube sayılarına paralel olarak çalışan sayılarında da artış görülmüştür 2008 yılında. Sermayesi kamu olan bankalarda 2.277, özel sermayeli bankalarda ise toplam artış 10.869 olmuştur. Ancak bu artış fon ve kalkınma-yatırım bankalarında görülemez. Aksine fon bankalarında 58, yatırım-kalkınma bankalarında ise 49 kişi azalış meydana gelmiştir(TBB, 2008).

Tablo 4.3. Bankacılık Sektöründe Çalışan Personel Sayıları

	2002	2007	2008
Mevduat bankaları	118.329	153.237	166.325
Kamu bankaları	40.159	41.056	43.333
Özel bankalar	66.869	75.149	82.158
Fondaki bankalar	5.886	325	267
Yabancı bankalar	5.416	36.707	40.567
Kalkınma ve yatırım bankaları	4.942	5.322	5.273
Kamu bankaları	4.174	4.273	4.146
Özel bankalar	691	687	794
Yabancı bankalar	77	362	333
Toplam	123.271	158.559	171.598

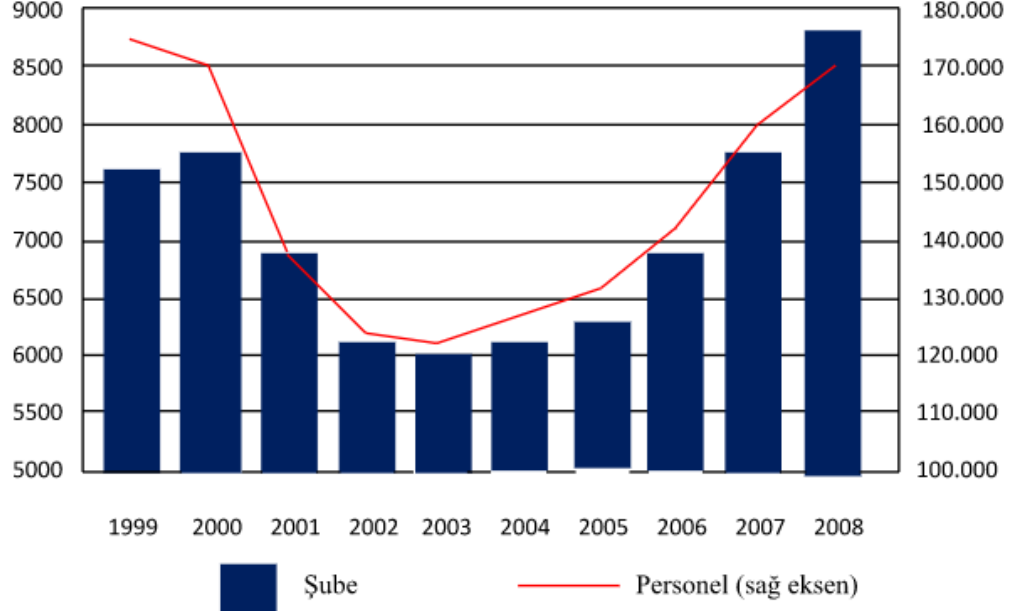
Kaynak: TBB.

Grafikte görüldüğü gibi banka çalışanlarının %97'si mevduat bankalarında çalışırken %3'lük bir dilim ise kalkınma ve yatırım bankalarında çalışıyordu.

Tablo 4.4. Banka Başına Şube ve Personel Ortalamaları

	Şube			Çalışan		
	2002	2007	2008	2002	2007	2008
Mevduat Bankaları	152	229	273	2.958	4.644	5.198
Kamu Bankaları	673	734	806	13.386	13.685	14.444
Özel Bankalar	183	330	390	3.343	6.832	7.469
Fondaki Bankalar	102	1	1	2.943	32	267
Yabancı Bankalar	14	97	120	361	2.039	2.386
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	1	4	4	353	409	406
Kamu Bankaları	1	8	8	1.391	1.424	1.382
Özel Bankalar	2	2	2	86	11	132
Yabancı Bankalar	1	3	4	26	91	83
Toplam	113	166	195	2.283	3.447	3.813

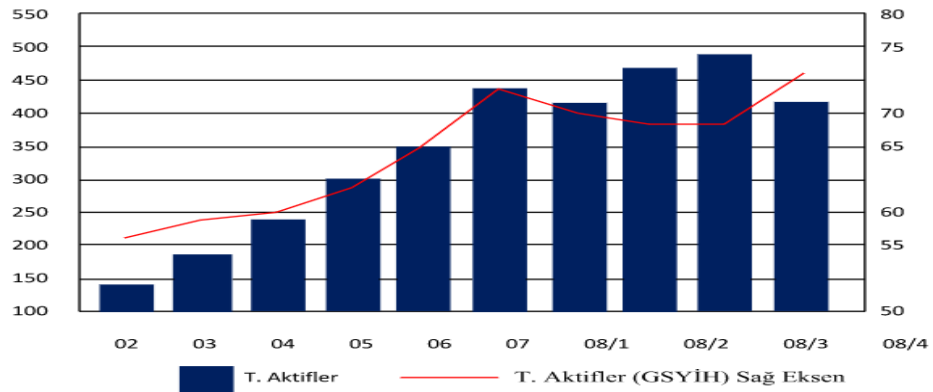
Tablo 4.5. Şube ve Personel Sayısı Değişimi Grafiği



4.1.3. Bilanço Büyüklüğü

Toplam aktifler ise yine şube ve çalışan sayıları gibi artış göstermiş ancak yükselen dolar kuru dolar bazında büyümeyi negatif yönlü hale getirmiştir. 2008 yılı sonu itibariyle %26 artış göstererek 706 milyar TL olan toplam aktifler dolar bazında ise 464 milyar dolar ile %4 gerilemiştir. 2007 Aralık ayında ise %66 olan toplam aktiflerin gayri safi yurtiçi hasıla oranı ise 2008 yılı aynı ayında %74 olmuştur (TBB, 2008).

Tablo 4.6. Bankaların Toplam Aktiflerinin GSYİH'ya Oranı



Kamu, özel sermaye ve yabancı sermaye bankası bazında bakıldığında ise kamu bankalarında %27, özel sermayeli bankalarda %26 ve yabancı sermayeli bankalarda ise %24 olarak gerçekleşmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları ise şube sayısındaki az artış ve çalışan sayısındaki düşüşe rağmen aktif büyüklüklerinin %21 oranında artırmıştır.

2008 yılı ilk 3 çeyreğinde, kredi talebinin canlı seyretmesi, yükselen enflasyon ve yurtdışı kaynak kullanımının sürmesi gibi etkilerden dolayı toplam aktif büyüme hızı %16'dan %25'e çıkmıştır. Yılın son çeyreğinde ise özellikle reel sektörde meydana gelmiş ve tüm sektörleri dolaylı olarak etkilemiş ekonomik daralma, yurtdışı kaynaklı kaynak kullanımının sınırlı ve pahalı hale gelmesi gibi etkilerden kaynaklı toplam aktif büyüme hızı duraklamış ve dolar bazında negatif yönlü olmuştur (TBB, 2009).

Tablo 4.7. Önemli Bilanço Kalemlerinin Değişimi (Milyon TL)

	Varlıklar	
	Eylül 08 - Aralık 08	Aralık 07 - Aralık 08
Likit Aktifler	18.778	26.054
Menkul Değerler Cüzdanı	19.609	31.950
Krediler	10.805	86.448
Toplam Aktifler	1.245	247
Toplam	50.437	144.699
-TL	16.093	87.956
-YP	34.345	56.743
	Kaynaklar	
	Eylül 08 - Aralık 08	Aralık 07 - Aralık 08
Likit Aktifler	34.645	96.501
Menkul Değerler Cüzdanı	9.022	33.612
Krediler	2.918	9.210
Toplam Aktifler	3.852	5.376
Toplam	50.437	144.699
-TL	21.925	85.656
-YP	28.513	59.043

2008'de bankacılık sektörünün toplam bilanço rakamı 145 milyar TL artış göstermiş ve bu artışta %67 ile mevduatların payı en yüksek pay olmuştur. %23'ü mevduat dışı kaynaklar, %6,4'ü özkaynaklardan ve %4,6'lık payı da diğer pasiflerden elde edilmiştir. Bu rakamın %60 ile en büyük payı kredi verilerek değerlendirilmiş %22'lik kısım menkul değerler cüzdanına ve %18'lik bir kesim de likit aktiflere aktarılmıştır(TBB, 2009).

Tablo 4.8. Toplam Aktifler ve Değişimi

	Milyon TL	Milyon Dolar	Yüzde Değ. TL	Yüzde Değ. Dolar
Mevduat Bankaları	682.937	448.769	26	-4
Kamu Bankaları	207.702	136.484	27	-3
Özel Bankalar	369.603	242.872	26	-4
Fon Bankaları	834	548	-1	-25
Yabancı Bankalar	104.798	68.864	24	-5
Kalkınma ve Yatırım				
Bankaları	22.934	15.070	21	-7
Toplam	705.871	463.839	26	-4

2008 yılının ilk üççeyreğinde kaynakların %75'lik kısmı kredi olarak kullanılmış olup yılın son çeyreğinde makro ve mikro ekonomik verilerin ekonomik faaliyetlerin yavaşladığını göstermesi, kaynak maliyetlerinin yüksek oluşu, mevduat kaybı yaşanması, dış finansman olanaklarının sınırlanması ve beklentilerin gerilemesi sebebiyle kredi maliyetleri artmış, risk algısı negatif yönde değişmiştir (BDKK, 2009).

4.1.4. Sektörel Paylar

Mevduat bankalarının sahip olduğu aktiflerin bankacılık sektöründeki payı %97 olurken kalkınma ve yatırım bankalarındaki payı ise %3 olarak belirlenmiştir (BDKK, 2009)

Tablo 4.9. Farklı Bankacılık Alanlarının Sektördeki Payı

	Toplam Aktifler			Toplam Mevduat			Toplam Krediler		
	02	07	08	02	07	08	02	07	08
Mevduat Bankaları	96	97	97	100	100	100	89	96	96
Kamu ve Fon Bankaları	36	29	29	39	36	36	20	23	24
Özel Bankalar	56	52	52	58	50	51	65	55	55
Yabancı Bankalar	3	15	15	2	14	13	4	19	18
Kalkınma ve Yatırım									
Bankaları	4	3	3	-	-	0	11	4	4
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TBB.

Mevduat toplamı içinde yabancı bankaların payı %1 azalırken, özel sermayeli bankaların payı ise aynı oranda artarak %51'e yükselmiştir. Kamu bankaları ise toplam kredilerdeki payını yine aynı oranda artırarak %24'e getirmiş, yabancı bankaların payı ise aynı oranda azalarak %18'e gerilemiştir.

İMKB verilerine göre halka açık hisseler harici bankacılık sektörünün sahip olduğu özkaynakların %26'lık bölümü yerleşik olmayanlara aitken bu oran mevduat bankalarında ise %29 seviyesindedir (TBB, 2008).

4.1.5. Aktiflerin Yapısı

Küresel piyasalardaki negatif yönlü rüzgârın Türkiye ekonomisine yansımaya başlamasıyla beraber bankacılık sektörünün aktif yapısında da trende uygun olarak değişimler gözlemlenmiştir. Döviz cinsinden likiditenin önem kazanması menkul değerlere olan talebi artırırken risk oranlarında meydana gelen değişimin kredilerin arz ve talep dengesindeki etkisinden mütevellit kredilerde azalma görülmüştür.

2008 yılında krediler, yılın ilk üçteyinde %39 oranında büyüme hızına ulaşmış ve son çeyrekte azalma göstermiştir. Bu azalmaya rağmen yıllık olarak %31 oranında artış

kaydederek 336 milyar TL'lik bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu kredilerde TL'nin payı %70 olurken kalan pay yabancı para cinsinden verilmiştir (TBB, 2008).

Tablo 4.10 Aktifler ve Dolar Karşılıkları

	Milyon TL	Milyon Dolar	Yüzde Değer TL	2007	2008
Likit Aktifler	100.886	66.294	35	13	14
Finansal Varlıklar	207.807	136.553	18	31	29
Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z	7.404	4.865	-42	2	1
Satılmaya Hazır	79.587	52.298	-34	21	11
Vadeye Kadar Elde Tutulan	119.955	78.824	182	8	17
Risken Korunma Amaçlı Türev Fm. Var.	861	566	2.092	0	0
Krediler	366.901	241.097	31	50	52
Takipteki Krediler	13.216	8.684	34	2	2
Ozel Karşılıklar	10.753	7.066	24	2	2
Duran Aktifler	21.947	14.422	2	4	3
İştirakler	1.338	879	3	0	0
Bağlı Ortaklıklar	8.731	5.737	-7	2	1
Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar	25	16	94	0	0
Maddi Duran Varlıklar	9.603	6.310	12	2	1
Maddi Olmayan Duran Varlıklar	1.848	1.214	-7	0	0
Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Var.	403	265	1	0	0
Diğer Aktifler	8.330	5.474	-1	2	1
Toplam Aktifler	705.871	463.839	26	100	100

Tablo 4.11. Önemli Bilanço Kalemlerindeki Değişimler

	Varlıklar	
	Eylül 08 - Aralık 08	Aralık 07 - Aralık 08
Likit Aktifler	18.778	26.054
Menkul Değerler Cüzdanı	19.609	31.950
Krediler	10.805	86.448
Diğer Aktifler	1.245	247
Toplam	50.437	144.699
-TL	16.093	87.956
-YP	34.345	56.743
	Kaynaklar	
	Eylül 08 - Aralık 08	Aralık 07 - Aralık 08
Mevduat	34.645	96.501
Mevduat Dışı Kaynak	9.022	33.612
Özkaynaklar	2.918	9.210
Diğer Pasifler	3.852	5.376
Toplam	50.437	144.699
-TL	21.925	85.656
-YP	28.513	59.043

Tablo 4.12. Verilen Kredilerin Dağılımı

	Yüzde Değişme		Yüzde Pay		
	2008	(08/07)	2002	2007	2008
Kurumsal	245.103	30	86	66	68
Bireysel	122.506	25	14	34	33
Kredi Kartları	37.273	29	9	10	10
Tüketici Kredileri	85.233	24	5	24	23
Konut	39.433	21	1	11	10
Otomobil	5.851	-9	1	2	2
Diğer	39.949	34	3	11	11
Toplam	367.609	29	100	100	100

Krizin etkilerinin anlaşılmasında güzel bir gösterge olan bir diğer oran ise takipteki kredilerdir. Takipteki krediler %34 oranında artmış ve bu artışın %62'si bireysel, %24'lük oranı ise kurumsal kredilerde olmuştur. Bu oran kredi kartlarında %32 olurken, tüketici kredilerinde ise dramatik bir artışla %107 seviyelerine ulaşmıştır (TBB, 2009).

4.1.6. Pasiflerin Yapısı

%27 oranında büyüyen toplam mevduatların pasifler içindeki payı %1 artışla %64 olmuştur. Yabancı para mevduatının TL karşılığındaki artış ise %30 olurken dolar karşılığı negatif yönde %1 değişmiştir. Bu değişim sonucu yabancı para cinsinden mevduatın toplam pasifler içindeki payı %1 artarak %23'e yükselmiş olup buna karşılık TL mevduatı %25 gibi bir oranla büyümüş ancak pasifler içindeki payı değişmeyerek %41 seviyesinde kalmıştır. Bu değişimler sonucu 453 milyar TL toplam mevduatın %64'ü TL, kalan %36'luk kısmı ise yabancı para cinsinden mevduat oluşturmuştur. TL mevduatının toplam mevduatlardaki payı %74 ile en yüksek kamu bankalarında olurken en düşük düzey ise %54 ile yabancı bankalarda olmuştur (TBB, 2009).

Tablo 4.13 Pasiflerin Yapısı

	Milyon	Milyon	Yüzde Değ.	Yüzde Pay	
	TL	Dolar	TL	2007	2008
Mevduat	453.485	297.992	27	63	64
TL	291.453	191.519	25	41	41
YP	162.032	106.474	30	22	23
Mevduat Dışı	125.226	82.288	37	16	18
Özkaynaklar	82.696	54.341	13	13	12
Ödenmiş Sermaye	36.936	24.271	21	5	5
Sermaye Yed.	13.244	8.703	-16	3	2
Karşılık Yedekleri	37.351	24.544	21	6	5
Toplam K/Z	-4.835	-3.177	31	-1	-1
Geçmiş Yıl K/Z	-17.609	-11.571	-2	-3	-2
Dönem K/Z	12.774	8.394	-11	3	2
Diğer Pasifler	44.465	29.218	14	6	6
Toplam	705.871	463.839	26	100	100

TL mevduatının ortalama vadesi ise bu durumlara paralel olarak kısalmaya devam etmiş ve 2,4 düzeylerinden 2008 sonrası dönemde 2,2 aya gerilemiştir. Yabancı para ise 2,8 ay olan ortalama vadesini korumuş ve değiştirmemiştir.

4.1.7. Özkaynaklar

Toplam özkaynaklardaki %13'lük artış toplam aktiflerin gerisinde kalmış ve 83 milyar TL olmuştur. Özkaynaklardaki artışın toplam aktiflerin gerisinde ve sınırlı kalmasının sebepleri ise sermaye artışıdaki yavaşlama ve karın enflasyon karşısında gerilemesi olarak ifade edilebilir. Bir diğer etki ise 2002 yılından beri ilk kez özkaynakların dolar bazında gerileme göstermesidir(TBB, 2009).

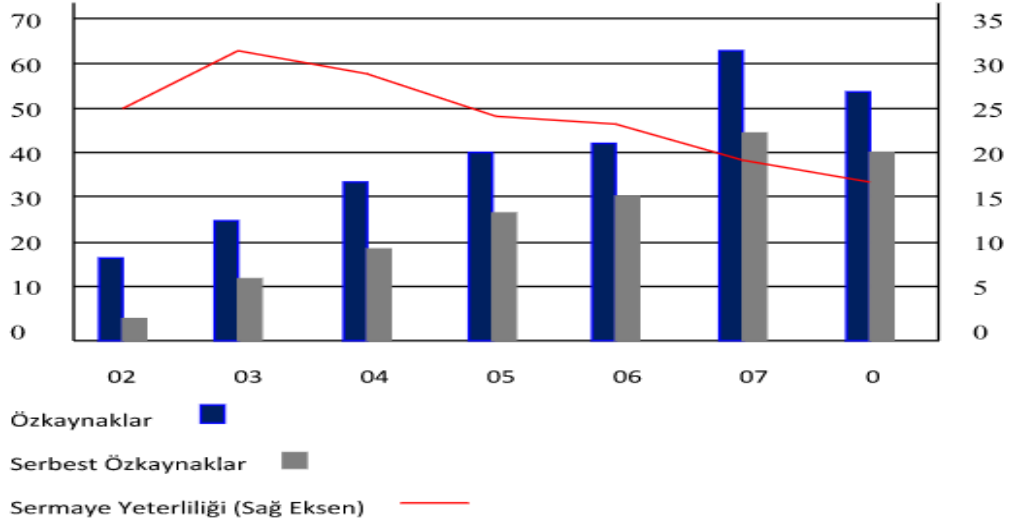
Tablo 4.14. Özkaynak Durumları ve Toplam Aktiflere Oranı

	Milyon TL	Milyon dolar	Yüzde değ. TL	Yüzde değ. dolar	T. aktiflere oranı (yüzde)
Mevduat bankaları	72.061	47.352	12	-15	10,5
Kamu bankaları	17.321	11.382	3	-22	8,4
Özel bankalar	40.900	26.876	14	-13	11,0
Fon bankaları	659	433	-1	-25	79,0
Yabancı bankalar	13.180	8.661	18	-10	12,6
Kalkınma ve yatırım bank.	10.635	6.989	19	-10	46,3
Sektör	82.696	54.341	13	-14	11,7

Kaynak: TBB

Toplam aktiflere oranı aralık sonu itibariyle %13 olan özkaynaklar, 2008 yılı itibariyle %11,7'ye gerilemiştir. Bu artışın sınırlı kalmasına ek olarak takipteki kredilerinin takipteki alacaklar kaleminde yarattığı artışa bağlı olarak serbest özkaynakların artış hızına önemli ölçüde etki etmiştir (TBB, 2008).

Tablo 4.15. Sermaye Yeterliliği ve Özkaynak Yapısı



2007 yılı sonuna göre %1 gerileyen ve 2008 yılı sonunda %18,1 olan sermaye yeterliliği rasyosundaki bu düşüşün en büyük sebepleri takipteki kredilerdeki hızlı artış ve özkaynakların kredi stokunda yavaş artması olmuştur.

Sektördeki karlılık rakamları ise net kar bazında %11 oranında azalış göstererek 12.774 milyon TL olmuştur. Net karın bu değişimi kamu bankalarında %13, yabancı

bankalarda %18 ve özel sermayeli bankalarda %9 oranında negatif yönlü olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4.16. Dönem Net Kar-Zarar Tablosu

	Milyon TL		T. Aktiflere Oranı (%)	
	Milyon TL	Milyon Dolar	TL	Dolar
Mevduat Bankaları	11.852	7.788	-12	-33
Kamu Bankaları	3.906	2.567	-13	-34
Özel Bankalar	6.481	4.259	-9	-31
Fon Bankaları	80	53	-23	-41
Yabancı Bankalar	1.385	910	-18	-38
Kalkınma ve Yatırım Bank.	922	606	7	-19
Toplam Sektör	12.774	8.394	-11	-32

Net kar oranındaki negatif yönlü bu değişimi etkileyen başlıca sebepler;

- Tahsili gecikmiş ve takip düşmüş kredilerin tahsili gecikmiş alacaklar kalemindeki artışı tetiklemesi ve net faiz gelirlerinin büyümesindeki yavaşlama,
- TL'nin değer kaybına bağlı olarak oluşan kambiyo zararı ve faiz dışı gelirlerin azalması,
- Operasyonel maliyetlerin artışı olarak sıralanabilir.

Tablo 4.17. Aktif ve Özkaynak Karlılığı

	Aktif Karlılığı (%)	Özkaynak Karlılığı (%)
Mevduat Bankaları	1.7	16.4
Kamu Bankaları	1.9	22.5
Özel Bankalar	1.8	15.8
Fon Bankaları	9.6	12.2
Yabancı Bankalar	1.3	10.5
Kalkınma ve Yatırım Bank	4.0	8.7
Toplam Sektör	1.8	15.4

Sektörel olarak bakıldığında net aktif karlılık %2,6 iken yüzde %1,8'e, özkaynak karlılığı ise %19,5'ten %15,4'e gerilemiştir. Bununla beraber aktif ve özkaynak karlılık oranları tüm banka gruplarında negatif değişim göstermiştir.

4.1.8. Gelir-gider Durumu

Net faiz gelirlerinde %20 oranında büyüme gösteren bankacılık sektöründe faiz gelirleri %22, faiz harcamaları ise %23 oranında artmış ve yılından sonra çeyreğinde tahsili gecikmiş kredilerdeki hızlanma ve kredilerin arzında meydana gelen azalış net faiz marjını daraltmıştır. Hizmet gelirleriyle ücret ve komisyon kazancındaki artış karı olumlu yönde etkilerken kambiyo zararı olumsuz etki yapmıştır (BDDK, 2009).

Tablo 4.18. Gelir-Gider Tablosu

	Milyon TL	Milyon Dolar	TL(% Değer)	Dolar (% Değer)
Faiz Gelirleri	84.130	55.283	22	-7
Faiz Giderleri	53.277	35.009	23	-7
Net Faiz Geliri	30.852	20.274	20	-9
Net Ücret ve Komisyon Gelirleri	8.450	5.552	18	-10
Temettü Gelirleri	889	584	11	-15
Temettü Giderleri	-206	-135	-127	-120
Ticari Kar/Zarar(Net)	1.482	974	-279	-236
Sermaye Piyasası İşlemleri K/Z	-1.688	-1.109	-205	-180
Kambiyo İşlemleri K/Z	4.179	2.746	-21	-40
Diğer Faaliyet Gelirleri	44.165	29.021	11	-15
Faaliyet Gelir/Gider Toplamı	7.583	4.983	52	16
Kredi ve Diğ. Alac. Değ. Düş. Karş(-)	20.759	13.641	20	-8
Diğer Faaliyet Giderleri(-)	15.822	10.397	-10	-31
Net Faaliyet K/Z	15.822	10.397	-10	-31
Sürdürülen Faaliyet Vergi Öncesi K/Z	-3.041	-1.998	-6	-28
Sürdürülen Faaliyet Vergi Karşılığı	12.781	8.399	-11	-32
Sürdürülen Faaliyet Dönem Net K/Z	-7	-5	50	-62
Net Dönem K/Z	12.774	8.394	-11	-32

Şube ve personel sayısındaki artış operasyonel maliyetleri artırmış, TL'nin döviz cinsinden paralar karşısında değer kaybetmesiyle kambiyo gelirlerinin negatif bakiyeye dönmesi kar hacmini sınırlamıştır. Vergi karşılığı %6, vergi öncesi kar ise yüzde %10 oranında negatif yönlü değişim göstermiş ve bunun bir sonucu olarak ne dönem karı %11 oranında azalmış, 12,8 milyar TL olmuştur (BDDK, 2009).

4.1.9. Kredi Kartı ve ATM Sayısı

Bankalararası Kart Merkezi verilerine göre toplam kredi kartı sayısı 2008 yılının Aralık ayında, geçen yılın aynı ayına oranla %16 oranında artarak 43,4 milyona ulaşmıştır. Toplam banka kartı da kredi kartı sayısı gibi artış göstermiş ve %9 artışla 60,6 milyon olmuştur. Bu artışlara paralel olarak POS cihazı yüzde 12 oranında, ATM sayıları ise yüzde 17 oranında artmış ve sırasıyla 1.632.639 ve 21.970 olmuştur (TBB, 2009).

Tablo 4.18. ATM ve Kart Adetleri

	Aralık 2007	Aralık 2008	Yüzde Değişme
Toplam Kredi Kartı (bin adet)	37.335	43.394	16
Toplam Banka Kartı (bin adet)	55.510	60.551	9
POS Cihazı (bin adet)	1.454	1.633	12
ATM	18.800	21.970	17
Kredi Kartı İşlem Hacmi (milyar TL)*	143	187	31
Banka Kartı İşlem Hacmi (milyar TL)*	131	156	19

* Yerli ve Yabancı Kartların Yurtiçi Kullanımı

Bu artışlar sonucunda kredi kartı işlem hacmi 2008 yılında, 2007 yılına oranla %31 oranında artmış ve 187 milyar TL olmuştur. Banka kartı işlemlerinde ise bu hacim %19 yükselerek 156 milyar TL olmuştur (TBB, 2008).

5. 2007 KÜRESEL KRİZİ KARŞISINDA TÜRKİYE’DE ALINAN ÖNLEMLER

2008 yılında Türkiye’de etkisini göstermeye başlayan kriz karşısında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve 2001 krizi sonrası kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından önlemle alınmıştır.

5.1. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Tarafından Alınan Önlemler

Merkez bankası, küresel piyasalardaki belirsizlikler geçene kadar efektif ve döviz piyasaları döviz piyasasındaki aracılık faaliyetlerine 9 Ekim 2008 tarihinden itibaren yeniden başlanmasına karar vermiştir.

“Merkez Bankası, döviz depo piyasasında işlem limitlerini 23 Ekim 2008 tarihinden itibaren iki kat artırarak 10,8 milyar dolara yükseltmiştir (Yıldırım, 2010).”

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası döviz depo piyasasındaki yapılacak borçlanmanın vadesini 1 haftadan 4 kat artırarak 1 aya, 21 Kasım 2008 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere çıkarmıştır.

Merkez Bankası zorunlu karşılık oranlarını da düşürmüş ve likidite yaratmayı hedeflemiştir. Türk parası yükümlülüklerini %6'da sabit bırakırken yabancı para karşılıklarını 200 baz puan azaltarak %11'den %9'a çekmiş bankacılık sistemi bu kararlarla 2,5 milyar dolarlık ek likiditeye kavuşmuştur (TCMB, 2009).

Küresel krizin etkilerini azaltmak adına Merkez Bankası ihracat reeskont kredisi limitini 500 milyon dolardan 2 katına çıkartarak 1 milyar dolar seviyesine yükseltmiştir. Buna ek olarak bu kredinin uygulama esas ve şartlarını yeniden düzenlemiş ve kullanımını kolaylaştırmıştır. Bu doğrultuda akreditif işlemlerde akreditif bedelinin bankaya temlik edilmesi zorunluluğu iptal edilmiştir (TCMB, 2009).

5.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nda Alınan Önlemler

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ise bankalardan 2008 yılı için karlarını dağıtmayıp kendilerinde tutmasını ve faizlerde meydana gelen artışların bilançolarında bozulmaya sebep olmaması için yeni bir değişikliğe gitmiştir.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Resmi Gazete'de yayımlanan 1.11.2008 tarihli kararına göre bankalara ellerindeki menkul değerleri bir kereye mahsus olarak sınıflandırma yetkisi verilmiştir (BDDK, 2009).

Bankalarca, kredilerin ve diğer alacakların niteliklerinin belirlenmesine ve bunlar için ayrılacak karşılıklara ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelikte değişiklik yapılmasına ilişkin yönetmelik Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yayımlanmıştır. Bu düzenlemeyle hâlihazırda sorunsuz ödenen kredilerin de beklemeye gerek kalmadan tekrardan yapılandırılmasına imkan tanınmıştır (BDDK, 2009).

5.3. Mevcut Hükümet Tarafından Alınan Önlemler

Mevcut hükümet, Türkiye Cumhuriyet Maliye Bakanlığı eliyle reel sektöre vergisel anlamda kolaylık getirmiş ve Eylül öncesi tahakkuk eden verdilerin ödenmesinin başlangıcını Aralık 2008'e ertelemiş ve 18 takside bölmüştür.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş olan ve 21 Kasım 2008 tarihinde de onaylanan yasayla, gerçek yahut tüzel kişiler yurtdışında sahip olduğu her türlü menkulün Türkiye'ye getirilmesi halinde bunlardan alınacak %2'lik vergi ile kayda girmesi sağlanacak, aynı zamanda gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin ülke içinde bulunan taşınır yahut taşınmaz mallarının 1 Ekim 2008 tarihine kadar kayda girilmemiş olan kısmının %5 vergi ödeyerek kayda alınmasını sağlamak mümkün olacaktı. Bu durum sadece 3 ay için geçerli olacak ve 3 ay süreyle uygulanacaktı. Bu bildirim sonucu ortaya çıkan vergi de bildirim yapıldıktan 1 ay sonraki süreçte ödenebilecekti (Erdönmez, 2009).

Aynı zamanda 28 Ocak 2009 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan karar ile gerçek ve tüzel kişilerin, protesto edilmiş senet, kredi yahut diğer kart borçları ve karşılıksız çeklerine ilişkin borç kayıtlarının, bu borçların yasanın yürürlük tarihinden önce yahut yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde ödenmesi şartıyla Merkez Bankası'nda tutulan kayıtlarının silinmesi öngörülmekteydi.

Mevcut hükümetin, kriz ortamındaki çalışan, emekli ve şirketlere yönelik önlemlerini içeren 'mini önlem paketi' Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'ndan geçerek yasalaştı. Bu yasayla emeklilerin aylıklarının hiçbir şekilde hacedilememesi, işsizlik ödeneklerinin %50 artışı ve süresinin 3 aydan 6 aya çıkarılması gibi hükümler getirildi (Erdönmez, 2009).

6. Alınan Önlemler ile Beraber Bankaların Kriz Sonrası Gelir-Gider Durumunun Kıyaslanması ve Türkiye'deki Finans Sektörünün Karlılık Görünümü

Tablo 6.1. Finans Sektörü Karlılık Rakamları

	2007	2008	2009	2010	Eylül 10	Eylül 11
Toplam Karlılık (Milyon TL)	16.718	15.549	21.864	23.516	18.124	15.870
Toplam Karlılık (Yüzde Değişim)		-7.0	40.6	7.6		
Bankalar Karlılığı (Milyon TL)	14.859	13.422	20.182	22.119	16.849	14.620
Bankalar Karlılığı (Yüzde Değişim)		-9.7	50.4	9.6		
Finansal Kiralama Şirketleri	348	590	523	463	373	428
Faktoring Şirketleri	427	440	331	390	295	364
Tüketici Fin. Şirketleri	47	10	13	43	46	71
Varlık Yönetim Şirketleri	-21	-55	24	54.2	42	50
Sigorta Şirketleri (1)	629	840	455	114	195	121
Reasürans Şirketleri (1)	73	132	89	64	44	-60
Menk. Kıy. Aracı Kur. (1)	356	170	247	366	280	276

2008 yılında 2007 yılına göre düşüş gösteren finansal sektör ve sektör içerisindeki bankacılık sektörünün karlılığı, 2009 yılında ise bir önceki yıla göre finans sektöründeki karlılık %40,6 artmış, bankacılık sektöründe ise artış %50'nin üzerinde gerçekleşmiştir (BDDK, 2009).

Tablo 6.2. Bankacılık Gelir – Gider Rakamları

	2008	2009	2010
Faiz Gelirleri	84.130	83.610	75.921
Kredilerden Alınan Faizler	51.914	52.321	47.662
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Faizler	1.248	707	294
Bankalardan Alınan Faizler	2.485	1.316	1.120
Para Piyasası İşlemlerinden Alınan Faizler	786	727	450
Menkul Değerlerden Alınan Faizler	27.246	28.140	26.063
Faiz Giderleri	53.277	41.792	37.176
Mevduata Verilen Faizler	43.445	34.142	30.690
Kullanılan Kredilere Verilen Faizler	4.682	3.710	3.010
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Faizler	4.610	3.504	3.034
İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Faizler	0	3.433	67.375
Net Faiz Geliri/Gideri	30852	41.818	38.745
Net Ücret ve Komisyon Gelirleri/Giderleri	8450	9.283	9.924
Alınan Ücret ve Komisyonlar	10.394	11.115	11.662
Verilen Ücret ve Komisyonlar	1.945	1.832	1.738
Temettü Gelirleri	889	771	842
Ticari Kar/Zarar (Net)	-206	1.663	169
Sermaye Piyasası İşlemleri Kâr/Zararı	1.482	2.647	2.678
Türev Finansal İşlemlerden Kar/Zarar	0	-1.662	-3.079
Kambiyo İşlemleri Kâr/Zararı	-1.688	677	570
Diğer Faaliyet Gelirleri	4179	4.049	7.863
Faaliyet Gelirleri/Giderleri Toplamı	44165	57.585	57.543
Kredi ve Diğer Alacaklar Değer Düşüş Karşılığı (-)	7.583	12.086	6.745
Kredi ve Diğer Alacaklara İlişkin Özel Karşılıklar	5.206	9.186	4.843
Genel Karşılık Giderleri (bilgi için)*	1.090	715	1.117
Diğer Faaliyet Giderleri (-)	20.759	21.432	24.580
Personel Giderleri (bilgi için)*	9.231	9.757	10.925
Net Faaliyet Karı/Zararı	15.822	24.067	26.218
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi Kar/Zarar	15.822	24.067	26.218
Sürdürülen Faaliyetler Vergi Karşılığı (±)	-3.041	-4.730	-4.949
Sürdürülen Faaliyetler Dönem Net Kar/Zararı	12.781	19.336	21.269
Durdurulan Faaliyetler Vergi Öncesi Kar/Zarar	-3	197	101
Durdurulan Faaliyetler Vergi Karşılığı (±)	-4	-56	-10
Durdurulan Faaliyetler Dönem Net Kar/Zararı	-7	141	91
Net Dönem Karı / Zararı	12.774	19.477	21.360
Net Dönem Karı / Zararı (%) (Önceki yıla göre)		52.5	9.7

Tablo 6.2.'de görüldüğü gibi küresel kriz Türkiye'de bankacılık sektörü üzerinden olumsuz etki yapmasına rağmen, 2008 – 2010 yılları arasında oluşan gelir kalemlerinin gösterildiği bu tabloya göre finansal kriz Türkiye'yi, 2000'li yıllarda yapılan yapısal reformlar ve bankacılık sistemi düzenleme ve denetlenmesine ilişkin iyileştirmeler sonucu 2008 krizinde mali yapısını koruyabilmiştir. Farklı kalemler arasında yükseliş ve

düşüşlerin gözlemlendiği ancak buna rağmen bankacılık sektörünün karlılığını muhafaza etmeyi başarıp, yükselttiği görülmüştür (Artar & Sarıdoğan, 2010).

Faiz geliri kalemlerine bakıldığında, bu gelirlerin 2008'in Aralık ayında 84.130 milyon TL iken, 2009 yılının aynı ayında 83.613 milyon TL'ye düşmüştür. Bu düşüş 2010 yılının aynı ayında ise 75.921 milyon TL olmuştur (Artar & Sarıdoğan, 2010).

Faiz gelir kalemlerine baktığımızda, faiz gelirleri Aralık-2008'de 84130 Milyon TL iken, Aralık-2009'da 83613 Milyon TL'ye, Aralık-2010'da ise 75921 Milyon TL'ye düşmüştür. Net faiz gelir-gideri 2009'un aralık ayında 41.818 milyon TL yükselmiş ancak bu yükseliş 2010 yılının aynı ayında 38.745 milyon TL olarak yerini düşüşe bırakmıştır. Faaliyet gelir giderlerindeki net durum ise yine 2009'un aralık ayında 57.585 milyon TL'ye yükselmiş fakat 2010 yılının aynı ayında 57.543 milyon TL'ye düşmüştür.

Net dönem karı – zararı ise 2009 yılının Aralık ayında 19.477 milyon TL'ye yükselmiş ve bu yükselişi 2010 yılının aynı ayında 21.360 milyon TL'ye çıkararak sürdürmüştür.

Nihayetinde baktığımızda farklı kalemlerde meydana gelen pozitif veya negatif yönlü değişimlere rağmen net dönem karı – zararı kalemine baktığımız zaman 2009 ve 2010 yılında yükseldiğini görüyoruz. Buna göre 2009 yılında, önceki yıla göre %52,5, 2010 yılında ise bir önceki yıla göre %10'luk bir artış görülmüştür. Bu durumun oluşmasında şüphesiz ki küresel finans krizinin etkisiyle genişleyici para politikaları uygulamak ve bu uygulamalarla bankacılık sektörünün kaynak maliyetlerini düşürmek, buna ek olarak oluşan risk atmosferi nedeniyle de kredi faizlerindeki düşüşün zayıf kalması etkili olmuştur.

7.SONUÇ

Bankacılık, Türkiye’de finansal sektörün temelini oluşturmaktadır. Bunun en önemli sebebi ise finansal kaynakların kullanımının ve toplanmasının büyük ölçüde bankalar tarafından yapılmasıdır. Gelişmiş ülkelerde yaşananın aksine Türkiye bu küresel krizden bankacılık sektörü anlamında olumsuzluklar yaşamamasına rağmen, gelişmiş ülke bankacılık sektörüne görece daha az etkilenmiş, hatta karlılık oranlarını yükseltmiştir. Bunda hükümetin ve devlet kurumlarının aldığı önlemler çok önemli bir yer tutmasıyla beraber, 2001 krizi sonrası Kemal Derviş reformlarıyla güçlendirilen bankacılık sektörünün yapısının da büyük bir etkisi vardır.

Global krizin en büyük sebebi olan mortgage kredilerinin toplanıp tek bir paket halinde sunulmasıyla oluşturulan Hedge Fon’lara yatırım yapılmaması, sermaye yeterlilik oranları, güçlü aktif yapısı, riski iyi yönetebilmesi ve sahip olduğu iç kontrol sistemi Türk Bankacılık sisteminin krizden en az yarayla çıkmasını sağlamıştır.

Yukarıda belirtilen sebepler, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun yerinde ve güçlü müdahaleleri, krizin ihracattaki daralma temelli etkilediği reel sektörün dışında bankacılık sektörüne büyük bir etkide bulunmamasını sağlamış ve yine yukarıda belirtildiği gibi karlılık oranlarını da artırarak krizin reel sektörde kalarak daha büyük etkileri olmasına büyük ölçüde engel olmuştur.

KAYNAKLAR

Alantar, D. (tarih yok). Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme.

Atay, E. (2016). 2008 Küresel Finansal Krizin Türkiye Ekonomisine Etkisi.

Batirel, Ö. F. (2008). Global Ekonomik Kriz ve Türk Kamu Maliyesi.

Erdönmez, P. A. (2009). Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından Alınan ÖnlemlerKronolojisi. *Bankacılar*.

<https://www.standardandpoors.com>. (tarih yok).

Mustafa Emir, B. S. (2017). Küresel Finansal Krizin Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Etkisi.

Müsteşarlığı, H. (2009). *Kamu Borç Yönetimi Raporu*.

Oğuz, Ş. (2011). Krizi Fırsata Dönüştürmek: Türkiye’de Devletin 2008 Krizine Yönelik Tepkileri. *Amme İdaresi Dergisi*.

Raporu, H. M. (2009).

Susam, N. (2008). Kriz Süreci Makro Değişkenleri ve 2009 Bütçe Büyüklüklerini Nasıl Etkileyecek. *Maliye Dergisi*.

tcmb.gov.tr. (tarih yok).

www.bddk.org.tr. (tarih yok).

www.dpt.gov.tr. (tarih yok).

www.imf.org. (tarih yok).

www.tbb.org.tr. (tarih yok).

www.tcmb.gov.tr. (tarih yok).

www.tepav.org.tr. (tarih yok).

www.tuik.gov.tr. (tarih yok).

Yıldırım, S. (2010). 2008 Yılı Küresel Ekonomi Krizinin Dünya ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.

Yrd.Doç.Dr. Serdar ÖZTÜRK, Y. B. (2010). Küresel Finans Krizi ve Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.

ÖZGEÇMİŞ

Korkmaz Yiğit Anadolu Lisesi'ni bitirdikten sonra eğitim hayatıma İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat bölümünde devam ettim. Mezun olduktan sonra Doğu Otomotiv – Scania'da kariyerime başladım. Burada bir süre çalıştıktan sonra Okan Üniversitesi'nde MBA Programına başladım ve bu süreçte Erasmus Programıyla Almanya'da Offenburg Hochschule okuluna giderek tez ile ilgili çalışmalarına başladım. Bu süreçte Almanca dili öğrenme fırsatı yakaladım. 1 sene Almanya'da kaldıktan sonra Türkiye'ye dönerek PwC şirketinde kariyerime devam ettim. Burada iş hayatıyla ilgili yoğun tempoda çalışma fırsatı bulduktan sonra şu an çalıştığım şirket olan Migros T.A.Ş.'de, bankalar muhasebe departmanında kariyerime devam etmekteyim.